ISSN 2299-632X

NBP Narodowy Bank Polski

Grudzień 2013 r.

Bankoteka

Wydanie specjalne

Wystawa

Dzieje bankowości centralnej – Polska i USA

185-lecie polskiej bankowości centralnej
i 100-lecie Systemu Rezerwy Federalnej (Fed)

Szanowni Państwo!

Prezentujemy specjalny numer „Bankoteki" – towarzyszący wystawie „Dzieje bankowości centralnej – Polska i USA". Ekspozycja powstała z okazji dwóch rocznic: polska bankowość centralna obchodzi 185-lecie, a za oceanem świętują 100-lecie Systemu Rezerwy Federalnej (Fed).

Narodowy Bank Polski przygotował tę wystawę, aby przybliżyć Państwu nie tylko funkcje i zadania banków centralnych, lecz także ciekawą historię ich powstawania. Dla Polski i Stanów Zjednoczonych bank centralny to jeden z filarów państwowości i dążeń do niepodległości. Od początku istnienia tych instytucji powierzano im niezwykle ważne i trudne zadania: gwarantowanie stabilności i bezpieczeństwa finansowego kraju oraz poprawę sytuacji ekonomicznej obywateli.

Mamy nadzieję, że dzięki wystawie jeszcze lepiej poznają Państwo rolę Narodowego Banku Polskiego i Systemu Rezerwy Federalnej. Spotkanie z tymi instytucjami finansowymi uatrakcyjniają ciekawe fotografie, ryciny, archiwalne dokumenty bankowe. Wystawę przygotowało grono specjalistów. Teksty opracowali wybitni eksperci: prof. Wojciech Morawski ze Szkoły Głównej Handlowej (historia Fed) i dr Cecylia Leszczyńska z Uniwersytetu Warszawskiego (dzieje polskiej bankowości centralnej). Pani Rosemary Lazenby i pracownicy Fed w Nowym Jorku życzliwie udostępnili bogatą ikonografię, eksponaty i materiały multimedialne. Także Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi wsparło nasze przygotowania swoimi zbiorami.

Zapraszamy do zwiedzania wystawy!

Dzieje bankowości centralnej – Polska i USA

185-lecie polskiej bankowości centralnej i 100-lecie Fed

Bank centralny – trzy funkcje, trzy tradycje

prof. Wojciech Morawski

Bank centralny – trzy funkcje, trzy tradycje

W gronie banków centralnych trwa pewnego rodzaju licytacja, który z nich ma dłuższą historię. Porządek do tej dyskusji może wprowadzić rozdzielenie trzech głównych funkcji banku centralnego, bowiem z punktu widzenia każdej z nich problem tradycji historycznych wyglądać będzie nieco inaczej.

Bank centralny jako bank państwa

Ta tradycja z pewnością jest najdłuższa. Rozumiemy przez nią obsługę długu publicznego i finansowanie ważnych z punktu widzenia władz publicznych przedsięwzięć. W tej tradycji mieszczą się najstarsze banki publiczne. W 1401 roku powstała Taula dei Cambi w Barcelonie, w 1407 roku Casa di San Georgio w Genui, w 1472 roku Monte dei Paschi di Siena, w 1551 roku Banco di Palermo, w 1584 roku Banco di Rialto w Wenecji, w 1593 roku Banco di Sant'Ambrogio w Mediolanie; w 1605 roku papieski Banco di Santo Spirito w Rzymie, w 1609 roku Bank Amsterdamski, w 1619 roku Girobank w Hamburgu. W połowie XVII wieku tradycja bankowości publicznej związana była raczej z małymi państwami, w tym częściej z republikami. Pierwszym bankiem publicznym (w znaczeniu funkcji, jaką spełniał, a nie formy własności) obsługującym duże państwo był Bank Anglii, założony w 1694 roku. W tej tradycji mieści się Bank Polski, utworzony w 1828 roku.

Bank centralny jako instytucja emisyjna

W tej dziedzinie pierwszym był szwedzki Sveriges Riksbank, założony w 1668 roku. W tradycji banku centralnego jako instytucji emisyjnej mieszczą się takie banki XVIII wieku, jak: duński Kurantbank z 1736 roku, berliński Königliche Giro-und Lehnbank z 1766 roku, Wiener Stadtbank z 1706 roku, który jednak emisję banknotów podjął dopiero podczas wojny siedmioletniej oraz dwa rosyjskie banki państwowe z 1754 roku: Bank Szlachecki i St. Petersburski Bank Rozwoju Handlu. We Francji emisję bank-

notów zainaugurował Banque Générale (późniejszy Banque Royale) w czasach spekulacji Johna Lawa (1716–1720), ale po tym doświadczeniu Francuzi zniechęcili się do pieniądza papierowego i powrócili do niego dopiero podczas rewolucji. Ostatecznie Bank Francji powstał w 1800 roku. Najstarsze polskie doświadczenia związane z drukiem pieniądza papierowego sięgają czasów powstania kościuszkowskiego (1794), ale bankiem emisyjnym z prawdziwego zdarzenia był dopiero Bank Polski z 1828 roku. W tę samą tradycję wpisują się inne banki narodowe utworzone w I połowie XIX wieku: fiński (1811), holenderski (1816), austriacki (1816), norweski (1816), duński (1818), portugalski (1821), grecki (1841), belgijski (1850).

Bank centralny jako „ostateczne źródło kredytu"

Do funkcji „ostatecznego źródła kredytu" dla banków komercyjnych i regulatora koniunktury gospodarczej bankowość centralna dojrzewała najwolniej. Bank Anglii jako pierwszy zaczął taką funkcję pełnić podczas kryzysu 1866 roku. Wcześniej dominowało przekonanie, że bank w normalnych czasach powinien zajmować się regularną działalnością bankową i konkurować z bankami komercyjnymi, a w rolę nadrzędną wobec tych banków wchodzić tylko w sytuacjach zagrożenia. Taki sposób myślenia określano mianem doktryny *stand by*. Stopniowo jednak narastała świadomość wad tego rozwiązania. Skoro bank centralny miał decydować o losach banków komercyjnych w sytuacji zagrożenia i być wobec nich arbitrem, to nie powinien równocześnie występować jako ich konkurent i rywal. Z tego powodu było wskazane, by również w okresach dobrej koniunktury bank centralny powstrzymywał się od bezpośredniego obsługiwania gospodarki. Przyjmowanie depozytów i udzielanie kredytów firmom i indywidualnym klientom powinno być domeną banków komercyjnych, a bank centralny powinien wobec nich robić to, co one wobec innych: przyjmować od banków depozyty i udzielać im kredytów. Dwustopniowy model bankowości pozwalał bankowi centralnemu wpływać na zachowania banków komercyjnych stale, a nie tylko w sytuacjach zagrożenia. Taki sposób myślenia o banku centralnym torował sobie drogę stopniowo i z oporami. W Polsce przyjął się dopiero od reformy 1988 roku, bowiem nawet w II Rzeczypospolitej Bank Polski skupiał się na działalności emisyjnej, a ostatecznym źródłem kredytu dla banków komercyjnych był Bank Gospodarstwa Krajowego. Było to zgodne z tradycją habsburską – Bank Austro-Węgierski zajmował się emisją pieniądza, a pomoc dla banków komercyjnych była domeną publicznych banków krajowych.

Najważniejsze wydarzenia w historii polskiej bankowości centralnej

1794 Emisja pierwszego pieniądza papierowego w Polsce

1828 Utworzenie Banku Polskiego w Królestwie Polskim

1886 Przejęcie majątku i agend Banku Polskiego przez rosyjski Bank Państwa

1918 Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa instytucją emisyjną państwa polskiego

1924 Powołanie Banku Polskiego SA

1939 Ewakuacja Banku Polskiego SA za granicę. Władze niemieckie tworzą Bank Emisyjny w Polsce.

1945 Powołanie Narodowego Banku Polskiego. Cofnięcie uprawnień emisyjnych Bankowi Polskiemu SA.

1989 Początek przebudowy struktury i funkcji Narodowego Banku Polskiego

1995 Denominacja złotego: 1 nowy złoty to 10 000 starych złotych

2004 NBP członkiem Europejskiego Systemu Banków Centralnych

185-lecie polskiej bankowości centralnej

dr Cecylia Leszczyńska

Początki polskiej bankowości centralnej

Projekty założenia banku emisyjnego w I Rzeczypospolitej

O potrzebie założenia w Polsce banku narodowego zaczęto debatować w drugiej połowie XVIII wieku. Jeden z projektów przedstawił warszawski bankier Jędrzej Kapostas w broszurze *Planta ułożenia projektu banku narodowego.* Pisał, że banki biletowe w Europie zakładano głównie z powodu niedostatku kredytu, poprzez emisję biletów stawały się jego źródłem. Projektowany bank miał zostać powołany na 20 lat, posiadać prawo druku papierowych biletów (asygnat), którym państwo nadałoby kurs przymusowy (równy wartości srebrnych monet). Obieg biletów zostałby wymuszony przez obowiązek uiszczania w nich połowy podatków. Zabezpieczenie emisji stanowić miały państwowe majątki ziemskie (starostwa). Posłowie Sejmu Czteroletniego (1788–1792) odrzucili projekt Kapostasa, uznali bowiem, że emisja biletów oznaczać będzie powstanie „jarzma" długu publicznego.

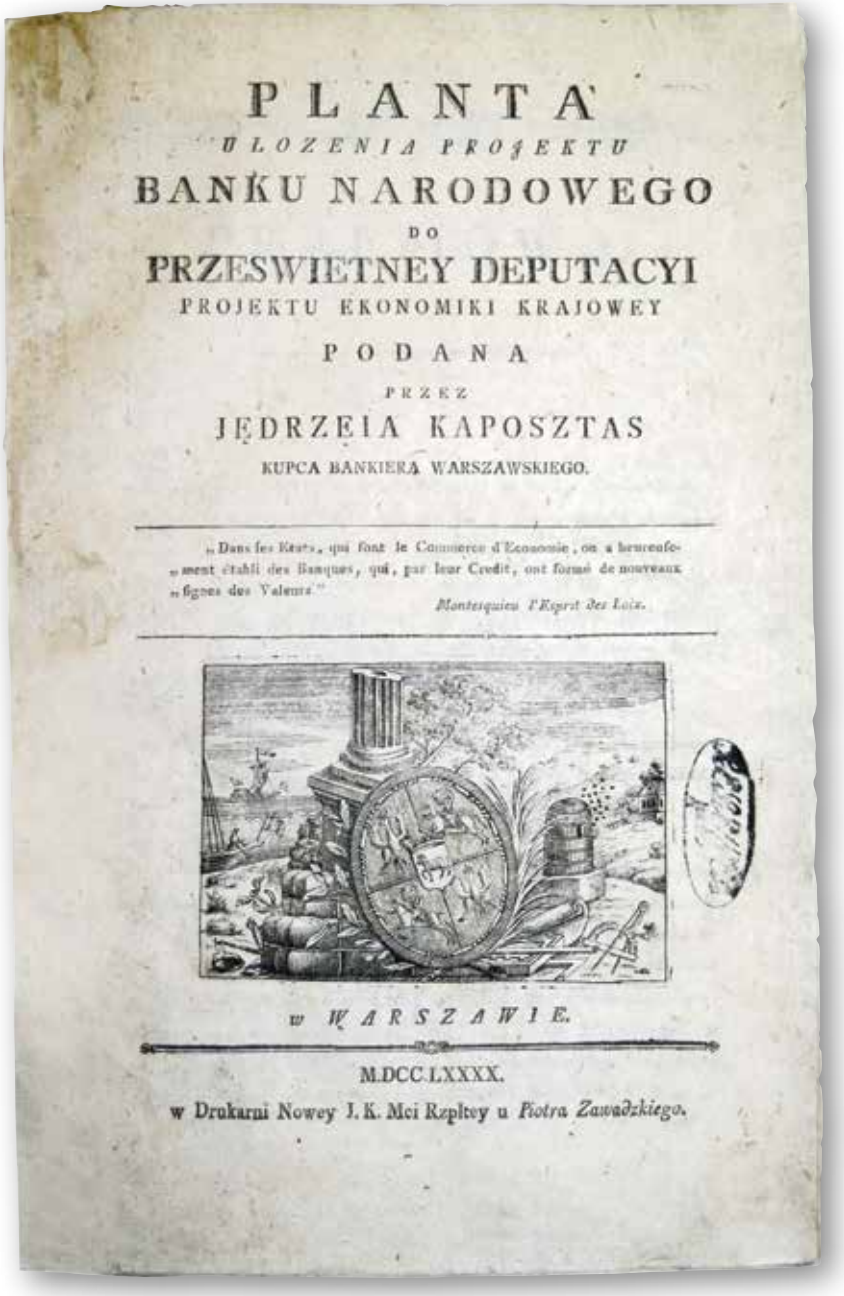

PLANTA
ULOZENIA PROJEKTU
BANKU NARODOWEGO
DO
PRZESWIETNEY DEPUTACYI
PROJEKTU EKONOMIKI KRAJOWEY
PODANA
PRZEZ
JĘDRZEIA KAPOSZTAS
KUPCA BANKIERA WARSZAWSKIEGO.

„Dans les Etats, qui font le Commerce d'Economie, on a heureuse-
„ment établi des Banques, qui, par leur Credit, ont formé de nouveaux
„Signes des Valeurs."
Montesquieu l'Esprit des Loix.

w WARSZAWIE.

M.DCC.LXXXX.
w Drukarni Nowey I. K. Mci Rzpltey u *Piotra Zawadzkiego.*

Planta ułożenia projektu banku narodowego.
Zbiory NBP.

Bilety skarbowe z okresu powstania kościuszkowskiego

Pierwsze polskie pieniądze papierowe wyemitowała w czasie insurekcji kościuszkowskiej w 1794 roku Dyrekcja Biletów Skarbowych. Powołała ją Rada Najwyższa Narodowa, pełniąca funkcję rządu powstańczego. Biletami skarbowymi posłużono się, by pokryć wydatki powstańcze. Zaufanie społeczeństwa do biletów miała wzmocnić możliwość ich wymiany na srebrne monety; z drugiej strony nadano im kurs przymusowy, równy wartości tych monet. Za odmówienie przyjęcia biletów przewidziano grzywnę. Kiedy powstanie upadło, bilety straciły ważność. Ponieważ nie wydrukowano ich wiele, posiadacze biletów nie ponieśli znacznych strat.

1 złoty polski, emisja z 1794 r.

Zbiory NBP.

5 złotych polskich, emisja z 1794 r.

Zbiory NBP.

Bilety skarbowe Księstwa Warszawskiego

Emisja papierowych pieniędzy skarbowych była w XIX wieku dość często praktykowaną metodą finansowania przez państwa nadzwyczajnych wydatków, szczególnie podczas wojen. Uciekły się do niej także władze Księstwa Warszawskiego, dokonując w 1810 roku emisji biletów kasowych w talarach. Były one wymienialne na monety kruszcowe, a ich przyjmowanie było dobrowolne. Początkowo papierowe talary cieszyły się zaufaniem Polaków, załamało się ono po klęsce Napoleona po wyprawie na Rosję. Gdy wojska rosyjskie wkroczyły do Księstwa, jego władze ewakuowały się do Krakowa, wywożąc ze sobą rezerwy kruszcowe i wydrukowane bilety kasowe. Nowe talary zostały spalone w Krakowie. Do uregulowania pozostała kwestia wykupu biletów, które weszły do obiegu po 1810 roku. Przeprowadzić go miała Komisja Centralna Likwidacyjna Królestwa Polskiego, zajmująca się regulowaniem długów Księstwa Warszawskiego. Do wykupienia biletów ostatecznie nie doszło.

1 talar, emisja z 1810 r.

Zbiory NBP.

Dowód Komisji Centralnej Likwidacyjnej Królestwa Polskiego,

19 grudnia 1829 r.

Zbiory NBP.

Utworzenie i działalność Banku Polskiego (1828–1886)

Bank Polski w koncepcjach modernizacji Królestwa Polskiego według ministra Druckiego-Lubeckiego

Bank Polski był pierwszym polskim bankiem emisyjnym; rozpoczął działalność 6 maja 1828 roku. Założył go minister skarbu książę Franciszek Ksawery Drucki-Lubecki. Powołanie Banku wiązało się z planami ministra industrializacji Królestwa Polskiego. Bank miał wspierać kredytami rozwój krajowego górnictwa, hutnictwa i włókiennictwa oraz rozbudowę dróg i kolei.

Bank Polski był bankiem państwowym, jego kapitał zakładowy pochodził z funduszy rządowych. Siedziba banku mieściła się w Warszawie, w nowym gmachu wybudowanym według projektu Antonio Corazziego na rogu Placu Bankowego i ulicy Elektoralnej. Pierwszym prezesem został hrabia Ludwik Jelski.

Książę Franciszek Ksawery Drucki-Lubecki, minister skarbu Królestwa Polskiego w latach 1821–1830.
Ryc. Biblioteka Narodowa.

Ludwik hr. Jelski, pierwszy prezes Banku Polskiego. Pełnił tę funkcję w latach 1828–30.
Ryc. Biblioteka Narodowa.

Bilety Banku Polskiego

Jednostką pieniężną Królestwa Polskiego był złoty polski. W pierwszym okresie działalności Bank Polski wprowadzał do obiegu złotowe bilety kasowe, wydrukowane przez skarb w 1824 roku. Emisję banknotów z napisem Bank Polski rozpoczęto w 1830 roku. Ich posiadacze mieli prawo wymieniać je na monety srebrne; w ten sposób państwo gwarantowało stabilną wartość papierowych pieniędzy.

Podczas powstania listopadowego i wojny z Rosją, w lipcu 1831 roku Bank Polski wprowadził do obiegu bilety o nominale 1 złoty, z herbem Litwy i Korony zwieńczonym polską koroną, nawiązując do tradycji Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Władze rosyjskie uznały je za pieniądze „rewolucyjne". Po upadku powstania na mocy decyzji cara Mikołaja I usunięto je z obiegu i spalono.

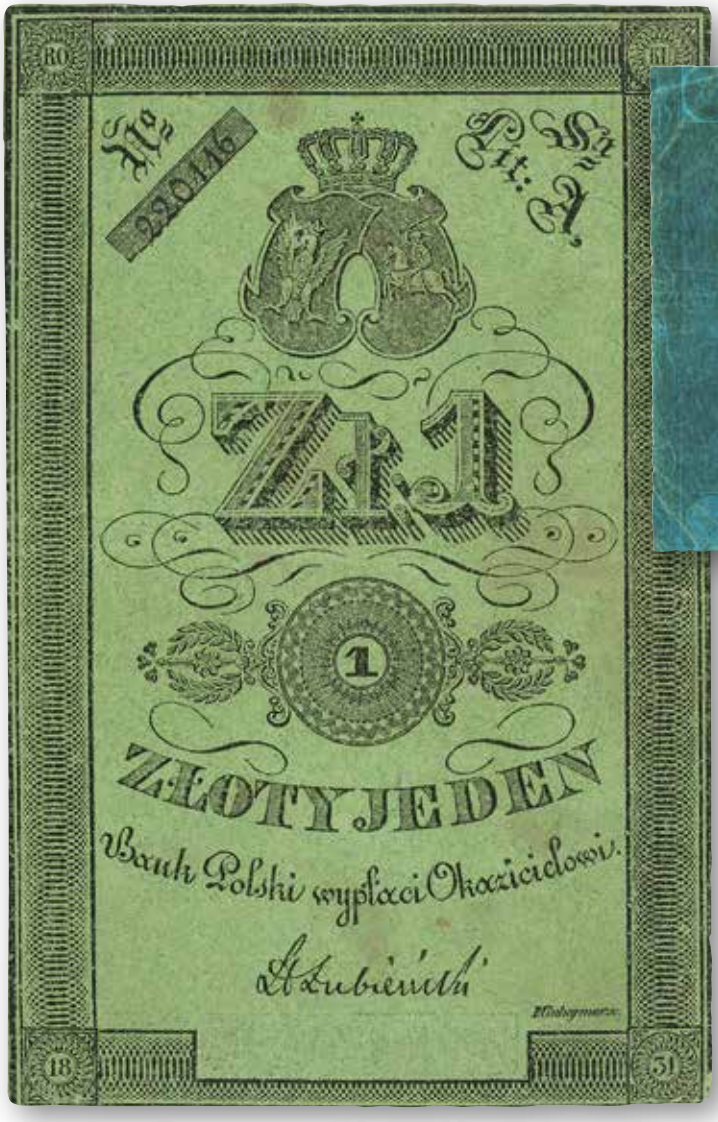

1 złoty, emisja z 1831 r.

Zbiory NBP.

Bilet kasowy 5 złotych, emisja z 1824 r.

Zbiory NBP.

Bank Polski w gospodarce Królestwa Polskiego

Bank Polski był nie tylko bankiem emisyjnym, ale też bankiem skarbu państwa, obsługującym rachunki instytucji publicznych oraz bankiem depozytowo-kredytowym i inwestycyjnym. W 1833 roku przejął administrację rządowego górnictwa i hutnictwa. Niektóre z zakładów dofinansowywał, by mogły kontynuować produkcję, część wydzierżawił osobom prywatnym, a część sprzedał. Działalność inwestycyjna przysporzyła bankowi sporo strat, wykryto też nadużycia. Oskarżono o nie m.in. prezesa banku Józefa Lubowidzkiego i jednego z dyrektorów, Henryka Łubieńskiego. W 1848 roku zostali aresztowani i skazani. W latach 40. i 50. XIX wieku administrowanie górnictwem i hutnictwem rządowym przekazano Komisji Przychodów i Skarbu (ówczesnemu ministerstwu skarbu). Po wycofaniu się z działalności inwestycyjnej Bank Polski SA skoncentrował się na udzielaniu kredytów krótkoterminowych. Ponieważ większe banki prywatne jeszcze nie istniały, stał się najpoważniejszą instytucją kredytową Królestwa Polskiego.

KASSA
Banku Polskiego

Kassyer Jeneralny Banku

Dyrektor Banku

Kwit wystawiony przez kasę Banku Polskiego w Warszawie potwierdzający wpłatę 300 000 złotych polskich przez Samuela Antoniego Fraenkla i Józefa Epsteina, 17/24 września 1839 r. (polski i rosyjski kalendarz).
Zbiory NBP.

Dowód na Zastaw
KOSZTOWNOŚCI.
Bank Polski

Dyrektor Banku

Dowód zastawu w Banku Polskim kosztowności o wartości 540 złotych polskich, 27 lipca/8 sierpnia 1839 r. (polski i rosyjski kalendarz).
Zbiory NBP.

Likwidacja Banku Polskiego

Wraz z ograniczaniem autonomii Królestwa Polskiego, Rosjanie w 1841 roku zaczęli znosić jego odrębność monetarną. Obowiązującym pieniądzem stał się rubel. Banknoty Banku Polskiego miały odtąd napisy w języku rosyjskim i polskim, a od 1859 roku już tylko rosyjskie. W 1870 roku odebrano Bankowi Polskiemu przywilej emisyjny. Przez następnych kilkanaście lat wykonywał on jeszcze operacje kredytowo-depozytowe. Ostatecznie 1 stycznia 1886 roku Bank Polski został postawiony w stan likwidacji. Jego majątek przejął rosyjski Bank Państwa, pełniący funkcje banku centralnego rosyjskiego imperium.

Akcja Spółki Domu Zleceń Ziemian we Włocławku z 1862 r.
Zbiory NBP.

Dowód udziału w Spółce Domu Zleceń Rolników znad Warty i Pilicy z 1861 r.
Zbiory NBP.

Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa instytucją emisyjną państwa

W czasie I wojny światowej władze niemieckie dla okupowanego Królestwa Polskiego utworzyły w 1916 roku Polską Krajową Kasę Pożyczkową (PKKP). Jej zadaniem była emisja marki polskiej (równej marce niemieckiej) oraz wykonywanie czynności kasowo-bankowych. Po powstaniu państwa polskiego PKKP została uznana za tymczasową instytucję emisyjną, do czasu powołania Banku Polskiego, a marka polska – za tymczasową walutą obiegową. Już w 1919 roku władze planowały uruchomienie Banku Polskiego. Sejm przyjął ustawę stanowiącą, że polska waluta będzie się nazywać złoty i dzielić na 100 groszy (w XIX wieku złoty dzielił się na 30 gr). Wydrukowano banknoty złotowe, które zamierzano wprowadzić do obiegu. Jednak do powołania Banku Polskiego doszło dopiero w 1924 roku. Do tego czasu czynności emisyjne wykonywała PKKP, a walutą obiegową pozostawała marka polska.

W historii polskich instytucji emisyjnych PKKP nie cieszy się dobrą sławą. Kojarzy się przede wszystkim z inflacją, której najważniejszą przyczyną była nadmierna emisja marki polskiej, służąca finansowaniu wydatków budżetu państwa. W 1923 roku doszło do wybuchu hiperinflacji. Jej symbolem stały się coraz wyższe nominały banknotów, a miarą wzrost ceny dolara: z 9 marek polskich w końcu 1918 roku do ponad 9 mln marek wiosną 1924 roku.

1 marka polska, emisja z 1919 r.

Zbiory NBP.

5 marek polskich, emisja z 1919 r.

Zbiory NBP.

50 000 marek polskich, emisja z 1922 r.

Zbiory NBP..

500 000 marek polskich, emisja z 1923 r.

Zbiory NBP.

1 000 000 marek polskich, emisja z 1923 r.

Zbiory NBP.

Bank Polski SA (1924–1951)

Powołanie Banku Polskiego SA – cele i zadania

Bank Polski SA rozpoczął działalność 28 kwietnia 1924 roku. Zgodnie z obowiązującą wówczas doktryną był spółką akcyjną. Jego akcje trafiły do środowisk gospodarczych. Udział skarbu państwa w kapitale zakładowym wynosił początkowo 1 proc., co miało czynić bank centralny niezależnym od rządu.

Głównym organem była Rada Banku skupiająca przedstawicieli grup akcjonariuszy. Należały do niej decyzje o polityce kredytowej, stopach procentowych, wybierała naczelnego dyrektora i członków dyrekcji. Prezesa Banku mianował Prezydent RP na pięcioletnią kadencję, na wniosek Rady Ministrów. Siedzibą banku był gmach byłego rosyjskiego Banku Państwa przy ul. Bielańskiej 10 w Warszawie. Pierwszym prezesem Banku Polskiego SA został Stanisław Karpiński.

Stanisław Karpiński, pierwszy prezes Banku Polskiego SA. Pełnił tę funkcję w latach 1924–29.
Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Wejście do siedziby centrali Banku Polskiego SA przy ulicy Bielańskiej 10 w Warszawie, 1928 r.
Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Bank Polski SA w gospodarce II Rzeczypospolitej

Powołanie Banku Polskiego SA wiązało się z realizacją pakietu reform, mających przynieść równowagę budżetu państwa i stabilizację pieniężną. W pierwszej połowie 1924 roku rząd Władysława Grabskiego zdołał przeprowadzić reformę finansów państwa, wprowadzić nową walutę – złotego i powołać Bank Polski SA. Emisja złotego oparta była na zasadach określonych na konferencji finansowej w Genui w 1922 roku – miała mieć pokrycie w rezerwach złota i dewiz. Określono parytet złotego w złocie na 0,2903 g złota. Parytet ów wyznaczał wartość złotego i jego kurs wobec walut obcych: jeden złoty był równy frankowi szwajcarskiemu, kurs dolara wynosił 5,18 zł. Bank uzyskał prawo emisji biletów złotowych do 1944 roku, w 1939 roku przedłużono je do 1954 roku.

Reforma Grabskiego nie zakończyła się pełnym sukcesem. W 1925 roku okazało się, że rząd nie zdołał trwale zrównoważyć budżetu państwa. Aby pokryć deficyt zaczął drukować bilety zdawkowe. Doszło do załamania kursu złotego, premier Grabski podał się do dymisji. W 1927 roku został wprowadzony trzyletni plan stabilizacji polskich finansów, wsparty dużą pożyczką zagraniczną. Nad realizacją planu miał czuwać przedstawiciel banków – pożyczkodawców, Charles Dewey. Parytet złotego obniżono do 0,1689 g złota, dokonano jego ustawowej dewaluacji o 42 proc.; kurs franka szwajcarskiego wynosił 1,72 zł, a dolara 8,91 zł. Podniesiono kapitał zakładowy banku do 150 mln zł.

Po kilku latach dobrej koniunktury, w roku 1930 polska gospodarka zaczęła coraz silniej odczuwać skutki kryzysu, który wybuchł w USA rok wcześniej. Wraz z pogłębianiem się recesji wiele państw doszło do przekonania, że walka z nią wymaga odejścia od zasad systemu waluty złotej. Zarówno Wielka Brytania i Stany Zjednoczone, jak też kraje słabiej rozwinięte złagodziły politykę monetarną i silnie zdewaluowały swoje waluty. Państwa środkowoeuropejskie, w ślad za Niemcami, wprowadziły kontrolę obrotów płatniczych z zagranicą. Polska wybrała inną drogę i w 1933 roku weszła do Złotego Bloku. Tworzące go państwa uznały za konieczne przestrzeganie reguł systemu waluty złotej, niedokonywanie dewaluacji, utrzymywanie stabilizacji monetarnej i wolnych obrotów kapitałowych z zagranicą. Dopiero w 1936 roku, kiedy doszło do rozpadu Złotego Bloku, Polska zdecydowała się na reglamentację obrotów płatniczych, która polegała na kontroli rynku walutowego – państwo przydzielało waluty importerom i nakazywało odsprzedaż walut uzyskiwanych z eksportu. Nie dokonano natomiast dewaluacji złotego. Wielu badaczy uznało, że decyzja o wprowadzeniu reglamentacji była spóźniona, a długie obstawanie przy zasadach systemu waluty złotej było jedną z przyczyn tego, że Wielki Kryzys był w Polsce dłuższy i głębszy niż w innych krajach.

Władysław Grabski, dwukrotny premier i minister skarbu w pięciu rządach II RP. Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe.

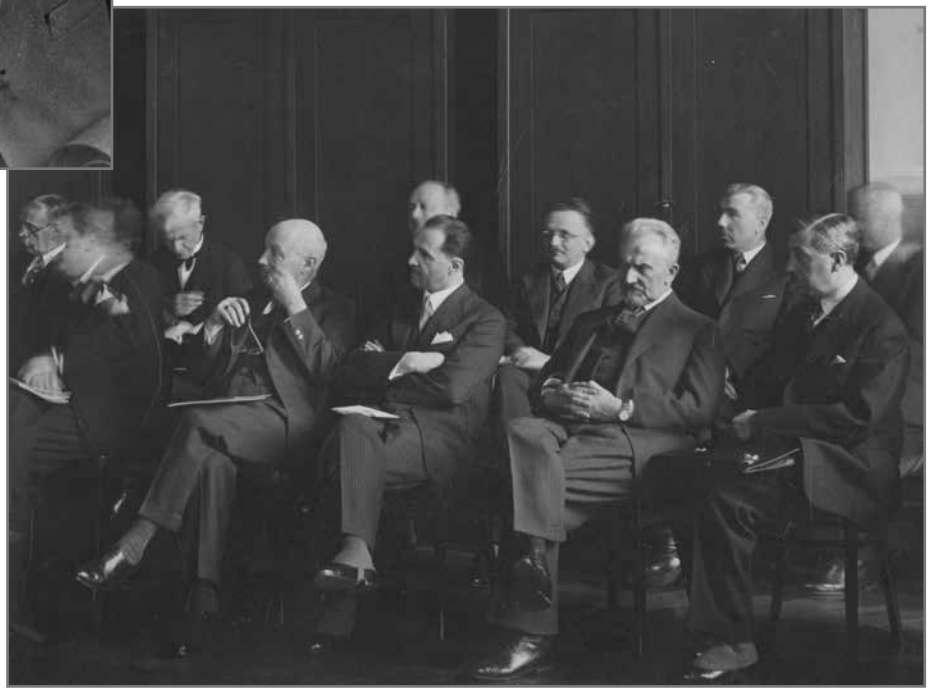

Walne Zebranie Akcjonariuszy Banku Polskiego SA, 1935 r. Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Bilety Banku Polskiego SA i pieniądze skarbowe

Od 1924 roku w obiegu były dwa rodzaje środków płatniczych: bilety Banku Polskiego SA oraz monety i bilety zdawkowe emitowane przez Skarb Państwa. Wielkość ich obiegu określano w ustawach. Rząd mógł za pomocą emisji biletów zdawkowych finansować część swoich wydatków w okresach problemów budżetowych. Do większej emisji biletów zdawkowych doszło w latach 1925–1926. Wycofano je z obiegu do 1931 roku, w związku z realizacją planu stabilizacyjnego. Skarb emitował też monety srebrne i bilon.

W 1925 roku, w 900. rocznicę koronacji Bolesława Chrobrego, wybito w nakładzie kilkudziesięciu tysięcy sztuk złote monety o nominałach 10 i 20 zł. Nie weszły one do obiegu, ale można je było kupić w Banku Polskim SA, przekazując w odpowiedniej ilości złoto i pokrywając koszty wybicia.

5 złotych, emisja z 1919 r.

Zbiory NBP.

5 złotych, emisja z 1930 r.

Zbiory NBP.

20 złotych, emisja z 1919 r.

Zbiory NBP.

20 złotych, emisja z 1930 r.

Zbiory NBP.

100 złotych, emisja z 1919 r.

Zbiory NBP.

100 złotych, emisja z 1930 r.

Zbiory NBP.

Bank Polski SA w czasie i po II wojnie światowej

Działalność Banku Polskiego SA w kraju przerwał wybuch II wojny światowej. We wrześniu 1939 roku Bank Polski SA ewakuowano, jego władze wyjechały do Paryża, a gdy Niemcy wypowiedziały wojnę Francji – do Londynu. Wywieziono najważniejszą dokumentację, matryce do druku pieniędzy oraz złoto (jego rezerwy wynosiły ponad 70 ton). W Londynie przygotowywano się do wznowienia działalności banku w kraju po zakończeniu wojny; w tym celu wydrukowano m.in. nowe banknoty.

Tymczasem w Polsce w styczniu 1945 roku powołano do życia Narodowy Bank Polski. Władze komunistyczne nie zamierzały przywracać Bankowi Polskiemu SA statusu banku centralnego, ale odkładały jego likwidację, obawiając się utraty praw do ocalonego złota (o wartości 70 mln dolarów), zdeponowanego poza granicami Polski i będącego własnością Banku Polskiego SA. Dlatego rząd warszawski podjął decyzję o przywróceniu mu prawa do wykonywania czynności bankowych, ale bez prawa emisji. Ostatecznie Bank Polski SA przekazał złoto do dyspozycji państwa polskiego. Wtedy stał się zbędny i w 1951 roku ogłoszono decyzję o likwidacji banku.

Ruiny gmachu Banku Polskiego SA przy ul. Bielańskiej 10 w Warszawie, lata 60. XX w.
Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Bank von Danzig

W Wolnym Mieście Gdańsk, utworzonym na mocy Traktatu Wersalskiego w 1919 roku, walutę określić miał Senat WMG. Początkowo w obiegu pozostawała marka niemiecka, następnie banknoty markowe emitowane przez Senat. W październiku 1923 roku miasto ustanowiło własną walutę – guldena gdańskiego, a w lutym 1924 roku utworzyło Bank von Danzig, nadając mu status spółki akcyjnej z prawem emisji banknotów. We wrześniu 1939 roku, po włączeniu Wolnego Miasta Gdańska do Rzeszy, Bank von Danzig został przekształcony w oddział Reichsbanku.

5 fenigów, emisja Bank von Danzig z 1935 r.
Zbiory NBP.

5 guldenów, emisja Bank von Danzig z 1935 r.
Zbiory NBP.

Bank Emisyjny w Polsce

W grudniu 1939 roku władze niemieckie w części okupowanej Polski nazwanej Generalnym Gubernatorstwem powołały Bank Emisyjny w Polsce, z siedzibą w Krakowie – stolicy GG. Prezesurę Banku władze okupacyjne zaproponowały Feliksowi Młynarskiemu, przedwojennemu wiceprezesowi Banku Polskiego. Młynarski, wiedząc, że objęcie tej funkcji może po wojnie skończyć się oskarżeniem o kolaborację, wystarał się o list od premiera Rządu RP na Uchodźstwie, generała Władysława Sikorskiego, w którym zaaprobował on tę decyzję. Bank emitował złote, zwane potocznie „krakowskimi" lub „młynarkami" od nazwiska prezesa. Banknoty miały polskie napisy, ale nie było na nich polskiego godła. Bank Emisyjny działał do 1945 roku, został zlikwidowany wraz z powołaniem w styczniu 1945 roku Narodowego Banku Polskiego.

Feliks Młynarski, prezes Banku Emisyjnego w Polsce w Generalnym Gubernatorstwie. Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe.

10 złotych, emisja z 1940 r.
Zbiory NBP.

Siedziba centrali Banku Emisyjnego w Polsce w Generalnym Gubernatorstwie, ul. Basztowa 20 w Krakowie, dziś oddział NBP.
Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Narodowy Bank Polski – od PRL do współczesności

Powołanie Narodowego Banku Polskiego – pierwsze lata działalności

Narodowy Bank Polski został powołany dekretem Krajowej Rady Narodowej z 15 stycznia 1945 roku, który równocześnie likwidował Bank Emisyjny w Polsce i cofał uprawnienia emisyjne Bankowi Polskiemu SA. NBP rozpoczął działalność w lutym 1945 roku, a więc jeszcze w trakcie wojny. Koncentrował się na wymianie okupacyjnych pieniędzy oraz udzielaniu kredytów organom rządowym i przedsiębiorstwom, które zaczęły uruchamiać produkcję. Problemem dla NBP było przeniesienie do kraju druku własnych banknotów. Te wprowadzane do obiegu wytwarzano w Moskwie, były one słabej jakości i brakowało na nich podpisów władz NBP. Produkcję biletów w Polsce rozpoczęto latem 1945 roku. NBP początkowo nie miał stałej siedziby, ponieważ budynki Banku Polskiego SA w Warszawie zostały zburzone. Władze NBP rezydowały w Lublinie i Krakowie, następnie w Łodzi. Do Warszawy zaczęto przenosić się stopniowo od końca 1945 roku, do gmachu przy ulicy Nowogrodzkiej. Kilka lat później rozpoczęto budowę centrali przy ulicy Świętokrzyskiej. Pierwszym prezesem NBP był Edward Drożniak.

Dawna siedziba NBP, ul. Nowogrodzka 50 w Warszawie. Zdjęcie współczesne. Fot. Zbiory NBP.

20 złotych, emisja z 1947 r. Awers. Zbiory NBP.

20 złotych, emisja z 1947 r. Rewers. Zbiory NBP.

Zasady emisji i wymiana pieniędzy w 1950 roku

NBP był bankiem państwowym. Wielkość emisji pieniądza określała Rada Ministrów na wniosek ministra skarbu. Od strony formalnej emisja była zabezpieczona majątkiem państwa i dochodami Skarbu Państwa. Zapis ten oznaczał wprowadzenie pieniądza w pełni symbolicznego i zerwanie z zasadami przedwojennymi, kiedy emisję uzależniano od rezerw złota i dewiz. Złoty nie miał też wyznaczonego parytetu w złocie, co dawało możliwość stosowania dowolnego kursu złotego wobec walut obcych. Brak oficjalnego kursu nie był wyjątkiem w ówczesnym świecie, trudności z jego ustanowieniem miało wiele państw, także zachodnich. Określenie go utrudniała nieustabilizowana sytuacja pieniężna i problemy płatnicze, powodujące konieczność kontrolowania obrotów kapitałowych. Stabilizację walutową w świecie zachodnim przyniosły dopiero lata 50.; zewnętrzna wymienialność walut państw Europy Zachodniej została wprowadzona w 1958 roku.

Emisja NBP w latach 1945–1949 była dość wysoka. W sytuacji niedoborów rynkowych ceny rosły, a w sklepach brakowało towarów. Z kolei zakaz handlu walutami obcymi stworzył czarny rynek, na którym kurs dolara był 2–3-krotnie wyższy od oficjalnego. Sposobem likwidacji nierównowagi była wymiana pieniądza, przeprowadzona w 1950 roku. Przygotowywano ją w tajemnicy, ogłoszono w sobotę 28 października i trwała przez tydzień, do 8 listopada. Ceny, płace, zobowiązania wobec podmiotów publicznych oraz wkłady oszczędnościowe w bankach (do 100 tys. zł) przeliczono w relacji 100 złotych starych za 3 nowe, natomiast gotówkę i niektóre zobowiązania prywatno-prawne według relacji 100 złotych starych za 1 nowego złotego. Ludność utraciła w ten sposób około 2/3 swych zasobów gotówkowych. Polacy na długo zapamiętali tę operację. W późniejszych latach każda plotka o wymianie pieniędzy budziła obawy, że zostanie powtórzony scenariusz z 1950 roku.

Jednocześnie z wymianą wprowadzono zakaz posiadania walut obcych (prywatny handel był niedozwolony od 1936 roku) i obwarowano go surowymi sankcjami karnymi. Zakaz cofnięto w 1956 roku, natomiast prywatny obrót walutami był zabroniony do końca PRL.

20 złotych, emisja 1948 r.
Zbiory NBP.

100 złotych, emisja z 1948 r.
Zbiory NBP.

20 złotych, emisja z 1982 r.
Zbiory NBP.

5000 złotych, emisja z 1982 r.
Zbiory NBP.

Narodowy Bank Polski w gospodarce PRL

Pozycja, jaką NBP zajmował w systemie finansowym i gospodarczym Polski Ludowej, zasadniczo odbiegała od czynności banku centralnego właściwych dla gospodarki rynkowej. Wynikało to przede wszystkim stąd, że w gospodarce nakazowo-rozdzielczej rola pieniądza była sprowadzona do funkcji rozliczeniowych. NBP był więc centralną instytucją kredytowo-rozliczeniową oraz państwowym organem kontroli finansowej. Jego działalność kredytowa i emisyjna podporządkowana była celom ogólnogospodarczym, politykę pieniężno-kredytową określały wytyczne Ministerstwa Finansów. Prezesa NBP powoływała Rada Ministrów na wniosek ministra finansów.

Do zadań NBP należało bezpośrednie kredytowanie gospodarki narodowej, refinansowanie banków, organizowanie rozliczeń pieniężnych, obrotu dewizami, kontrola wykonania planów obrotów płatniczych z zagranicą, sporządzanie bilansu płatniczego oraz bilansu należności i zobowiązań zagranicznych. NBP prowadził też kasową i rozliczeniową obsługę budżetu państwa oraz kontrolował działalność finansową jednostek gospodarczych.

Centrala NBP w Warszawie, ul. Świętokrzyska 11/21.
Fot. Wawrzyniec Skoczylas. Zdjęcie współczesne.

Narodowy Bank Polski po przełomie 1989 roku

Proces przekształcania NBP w nowoczesny bank centralny rozpoczął się w 1988 roku, kiedy podjęto decyzję o wyłączeniu z NBP czynności depozytowo-kredytowych i przekazaniu ich dziewięciu bankom komercyjnym, które miały zostać utworzone na bazie oddziałów NBP. Do zasadniczych zmian doszło jednak po roku 1989, w związku z wdrażaniem pakietu reform zwanych planem Balcerowicza, zmieniających cały system gospodarczy. Reformy wspierał Międzynarodowy Fundusz Walutowy, a wierzyciele Polski – rządy zrzeszone w tzw. Klubie Paryskim i banki komercyjne z Klubu Londyńskiego – zgodzili się na częściową redukcję polskiego zadłużenia zagranicznego.

Nowy kształt prawny NBP i jego zadania określiła Ustawa o Narodowym Banku Polskim z 1989 roku. Stanowiła ona, że podstawowym celem NBP jest umacnianie złotego. W kolejnych latach NBP zaczął prowadzić politykę pieniężną za pomocą narzędzi właściwych dla banków centralnych w gospodarkach rynkowych, takich jak stopy procentowe, stopa rezerwy obowiązkowej i operacje otwartego rynku.

Głównym celem polityki pieniężnej była walka z inflacją. W 1990 roku ceny w stosunku do 1989 roku wzrosły o prawie 600 proc. W kolejnych latach inflacja spadała, ale poziom niższy od 10 proc. udało się uzyskać dopiero w końcu lat 90. Wraz ze stabilizacją monetarną następowała stabilizacja kursu złotego. W 1990 roku wprowadzono jego wewnętrzną wymienialność na waluty obce, na ulicach polskich miast pojawiły się kantory, a zawód „cinkciarza" zajmującego się nielegalną wymianą złotych na dolary przeszedł do historii.

Jednym z symboli dokonujących się przemian stał się nowy złoty, wprowadzony do obiegu 1 stycznia 1995 roku, w relacji 1 nowy złoty za 10 000 starych złotych. Operacja ta była konieczna. Posługiwanie się wysokimi nominałami – w portfelach Polacy mieli banknoty o nominale 1 i 2 mln zł – było coraz bardziej uciążliwe dla ludności i kosztowne dla podmiotów gospodarczych. Denominację poprzedziła szeroka akcja informacyjna, mająca przygotować Polaków do tej operacji i rozwiać obawy co do intencji władzy. Stare banknoty aż do 31 grudnia 1996 roku były w obiegu równolegle z nowymi, a prawo do ich wymiany obowiązywało do 2010 roku.

Siedziba Oddziału Okręgowego NBP w Warszawie, Pl. Powstańców Warszawy 4.
Fot. Wawrzyniec Skoczylas. Zdjęcie współczesne.

500 000 złotych, emisja z 1990 r.
Zbiory NBP.

2 000 000 złotych, emisja z 1993 r.
Zbiory NBP.

NBP w Europejskim Systemie Banków Centralnych

Kolejny etap zmian w NBP nastąpił wraz z przygotowaniami Polski do wejścia do Unii Europejskiej, które rozpoczęły się w 1994 roku. Miejsce NBP w polskim systemie finansowym określiła Ustawa o Narodowym Banku Polskim z 1997 roku. Stanowiła ona, że zasadniczym celem NBP jest utrzymanie stabilnego poziomu cen przy jednoczesnym wspieraniu polityki gospodarczej rządu, o ile nie ogranicza to podstawowego celu. Zmieniła też strukturę władz NBP, powołując Radę Polityki Pieniężnej. Organami NBP są odtąd: prezes NBP, RPP oraz zarząd NBP. Narodowy Bank Polski pełni trzy zasadnicze funkcje – banku emisyjnego, banku banków i centralnego banku państwa.

W 2000 roku dokonano zasadniczej zmiany polityki kursowej przez upłynnienie kursu złotego. Wcześniej, od 1995 roku, NBP ustalał centralny kurs złotego, dokonując stopniowej (pełzającej) dewaluacji. W 1995 roku została też wprowadzona wymienialność zewnętrzna złotego, a w 2002 roku zniesiono restrykcje w obrotach kapitałowych z zagranicą.

Wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku NBP został członkiem Europejskiego Systemu Banków Centralnych (ESBC). Ponieważ Polska nie jest w strefie euro, NBP nie uczestniczy w podejmowaniu przez ESBC decyzji w sprawach dotyczących polityki monetarnej Eurolandu.

W związku z ostatnim światowym kryzysem finansowym wzrosła rola NBP jako stabilizatora płynności sektora bankowego. W okresie tym dokonano istotnych redukcji stóp procentowych i stopy rezerw obowiązkowych, wspierano też akcję kredytową banków. Działania te oraz ostrożnościowe regulacje innych instytucji centralnych sprawiły, że polski system bankowy zachował podczas kryzysu płynność i stabilność.

Prezesi NBP	Okres urzędowania
Edward Drożniak	1945–1949
Witold Trąmpczyński	1950–1956
Edward Drożniak	1956–1961
Adam Żebrowski	1961–1965
Stanisław Majewski	1965–1968
Leonard Siemiątkowski	1968–1972
Witold Bień	1973–1980
Stanisław Majewski	1981–1985
Zdzisław Pakuła (p.o. prezesa)	1985
Władysław Baka	1985–1988
Zdzisław Pakuła	1988–1989
Władysław Baka	1989–1991
Grzegorz Wójtowicz	1991
Andrzej Topiński (p.o. prezesa)	1991–1992
Hanna Gronkiewicz-Waltz	1992–2000
Leszek Balcerowicz	2001–2007
Sławomir Skrzypek	2007–2010
Piotr Wiesiołek (p.o. prezesa)	2010
Marek Belka	od 11 czerwca 2010

185 lat
polskiej bankowości centralnej
100 lat
Systemu Rezerwy Federalnej (Fed)
Początki polskiej bankowości centralnej
Projekty założenia banku emisyjnego w I Rzeczypospolitej
Bilety skarbowe z okresu powstania kościuszkowskiego
Bilety skarbowe Księstwa Warszawskiego
Utworzenie Banku Polskiego (1828-1886)
Bank Polski w gospodarce Królestwa Polskiego
Likwidacja Banku Polskiego
Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa instytucją emisyjną państwa
Bank Polski w koncepcjach modernizacji Królestwa Polskiego według ministra Druckiego-Lubeckiego

Książę Franciszek Ksawery Drucki-Lubecki i Bank Polski. Droga ku nowoczesności

Przemysław Wiśniewski

Książę Franciszek Ksawery Drucki-Lubecki i Bank Polski. Droga ku nowoczesności

Tekst jest próbą opisania początków Banku Polskiego. Był to trzeci, po holenderskim i angielskim, bank który zawierał w sobie te elementy działalności, które są właściwe współczesnym bankom centralnym. Pierwszy ze wspomnianych banków emitował pieniądz, drugi miał zagwarantowaną niezależność od władzy wykonawczej, trzeci zaś – ten polski – finansował rozwój gospodarczy kraju. Emisja pieniądza i niezależność banku centalnego od władzy wykonawczej to dwie z trzech fundamentalnych cech współczesnych banków centralnych. Finansowanie gospodarki i dbanie o jej rozwój są właściwe, jeśli chodzi o chronologię polskiej bankowości centralnej. I to ona była pierwsza. Twórcą wielkiego dzieła budowy banku narodowego był książę Ksawery Drucki-Lubecki, człowiek niezwykle uparty i częściej nielubiany niż poważany. Nie był prezesem tego banku, lecz „tylko" ministrem skarbu. Administrował, zawiadywał, budował. Nie ma w stolicy swego pomnika ani nawet ulicy. Naprzeciwko pałacyku, w którym mieszkał, stoi dziś pomnik Juliusza Słowackiego. A stoi w tym miejscu dlatego, że wieszcz pracował w pobliżu jako urzędnik skarbowy. Pokolenia Polaków zadurzone były w poezji, nie zaś w rachunkach i księgowości! Książę Drucki-Lubecki był najpierw znienawidzony, później gremialnie krytykowany, a teraz nieco zapomniany i dyplomatycznie szanowany. Jego przedwojenne popiersie umieszczono gdzieś dyskretnie w hallu Narodowego Banku Polskiego. Czołowe zajmuje tam teraz popiersie innego ministra skarbu – Władysława Grabskiego. Obydwaj trudni, wymagający, uparci i nielubiani przez współczesnych, dwakroć w naszych dziejach budowali nasz bank narodowy. Dwakroć warci pomników, choć mamy zwyczaj czcić raczej poezję i przegrame sprawy.

Remanent po XVIII wieku

W XVIII wieku, erze oświecenia, w Europie funkcjonowały dwa jednoznacznie negatywne określenia: *polnischer Reichstag* i *polnische Wirtschaft*, będące synonimami chaosu, anarchii, nieskuteczności, niegospodarności, nieudacznictwa i niechlujstwa. Jednocześnie w języku polskim tamtych czasów słowo „praca", które dla nas dzisiaj i innych Europejczyków brzmi bardzo jednoznacznie, było dla naszych przodków synonimem… „zabawy". Słów tych używano zamiennie! Nie mogło być więc złośliwą pomyłką naszych sąsiadów wyobrażanie sobie Polski jako miejsca najgoszego zepsucia moralnego, politycznego i gospodarczego. Biskup i poeta

Ksawery Drucki-Lubecki. Popiersie w holu głównym Centrali NBP.
Fot. Włodzimierz Dąbkowski.

w jednej osobie, Ignacy Krasicki tak pisał o owej Polsce w pijackim widzie roztańczonej, na swój sposób ciężko i do potów „pracującej": *Polska jest w tak nędznym stanie, jak żadne państwo w Europie, nie ma bowiem ani wojska, ani skarbu na utrzymanie onegoż, ani pieniędzy własnych… handle jej niewiele warte, umiejętności i nauki jeszcze nie w cenie…*

Otwarcie na nowoczesność

Zaprzepaszczenie kraju i jego rozbiory zmieniły punkt widzenia elit intelektualnych, nadając priorytet walce o niepodległość. Jednak problem pozostał: jak pchnąć do przodu rozwój i dobrobyt w kraju, w którym nie ma kapitału, rolnictwo jest zadłużone i nieefektywne, brakuje mieszczaństwa, przedsiębiorców, ludzi wykształconych oraz własnych struktur organizacyjnych! W 1807 roku ks. Stanisław Staszic, opierając się na ideach oświecenia angielskiego i fancuskiego, opublikował pracę *O statystyce Polski krótki rzut wiadomości, potrzebnych tym, którzy ten kraj chcą oswobodzić, i tym, którzy chcą w nim rządzić*. Był to wielki remanent tego, czym jako kraj i naród dysponowaliśmy. Był to remanent dramatycznie gorzki, lecz stanowił zaczyn wielkiej dyskusji o przyszłości kraju. Powstawał ferment intelektualny.

„Polsce trzech rzeczy trzeba…"

„Polsce trzech rzeczy trzeba: szkół tj. oświaty i rozumu, przemysłu i handlu tj. zamożności i bogactwa, fabryk broni: to posiadając…potrafi całkowicie swą niepodległość utrzymać. Polsce trzeba bogactwa dla utrzymania niepodległości. Człowiekiem, który to napisał, był książę Ksawery Drucki-Lubecki. 31 lipca 1821 roku odebrał nominację na Ministra Skarbu Królestwa Polskiego. Tak właśnie brzmiał jego program działania.

Bank Polski 1928 r.

Z archiwum autora.

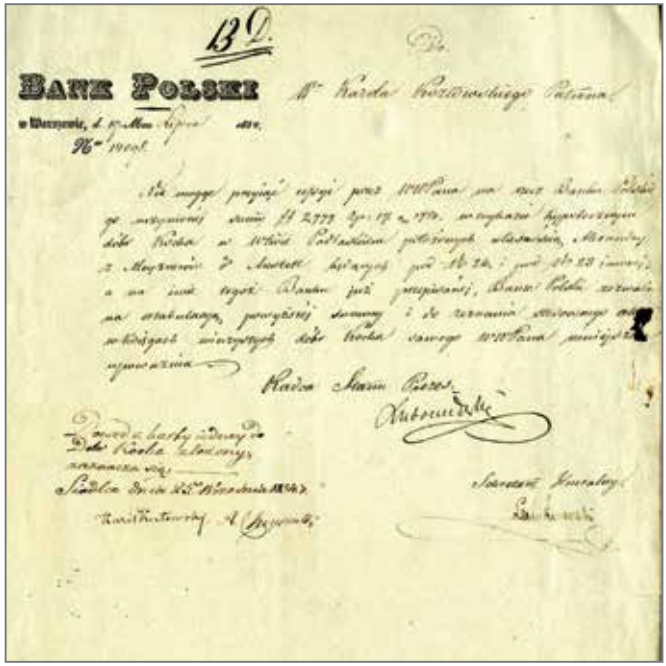
BANK POLSKI

List wiceprezesa Banku Polskiego do klienta, 1834 r.

Z archiwum autora.

Solidne, stałe, regularne dochody

Pierwszą ważną sprawą było zapewnienie solidnych dochodów na sfinansowanie ważnych inwestycji, które miały powstać. Tuż po swej nominacji Drucki-Lubecki unieważnił umowę dzierżawną na sól i sam tę dzierżawę prowadził. Wzrost przychodów dla Skarbu był trzykrotny. Wśród zgiełku i wrzawy protestujących wprowadził też bezwzględny monopol na sprzedaż alkoholu. W kasie państwa z dotychczasowego jednego miliona zrobiły się, potrzebne jak woda na pustyni, trzy miliony złotych polskich.

Ożywić rolnictwo, Towarzystwo Kredytowe Ziemskie

Należało teraz uporządkować to, z czego kraj, póki co, żył. Majątki ziemskie, najwięksi producenci żywności, obciążone były długami stanowiącymi trzy czwarte ich wartości! W co szóstym majątku ciężary zobowiązań finansowych przewyższały jego wartość! Książę zainicjował powstanie Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego. Skarb Państwa przystąpił z kapitałami do Towarzystwa, a sam J.W. Cesarz gwarantował pożyczkę miliona rubli w złocie! Zaciągnięto też pożyczkę w wysokości 50 mln złp pod zastaw dóbr narodowych. W ciągu piętnastu lat istnienia Królestwa Polskiego wartość eksportu towarów rolnych wzrosła ponad pięciokrotnie: z 2,5 mln złp do 14 mln złp.

Solidne finanse, Bank Polski *opus magnum*

Potrzebna była teraz silna instytucja finansowa. Car Mikołaj podpisał 29 stycznia 1828 roku dekret o powołaniu Banku Polskiego. Biura Banku zostały otwarte już 6 maja, a z końcem roku obroty banku wyniosły już 185 mln złp, czyli 10 razy więcej niż kapitał tej instytucji. Towarzystwo Kredytowe Ziemskie i Bank Polski stały się przybytkiem nowoczesnej, rozwijającej się gospodarki. Istnienie tych instytucji zmuszało do gospodarskiego myślenia, kalkulacji, planowania, inwestowania. Nic już nie było tak, jak dawniej. Giełda berlińska notowała listy zastawne Towarzystwa równo z wartością nominalną! To były pewne i dobre papiery. Pojawiła się perspektywa, szansa na planowanie i sensowne działanie.

Towarzystwo Kredytowe Ziemskie 1825 r.

Z archiwum autora.

Rozwój przemysłu – centra produkcyjne

Rząd starał się zachęcić specjalistów do przybywania do Królestwa Polskiego i zakładania na jego terenie fabryk. Mieli zapewnione dobre warunki do inwestowania i osiedlania się. W celu zwiększenia konkurencji w gospodarce zlikwidowano feudalny przymus cechowy. W nowo powstałej Łodzi usytuowało się centrum przemysłu bawełnianego.

Rynki zbytu

Każde działanie uruchamiało kolejne. Gigantycznym rynkiem zbytu stała się Rosja. Niezbędny był transport. Opracowano koncepcję komunikacji wodnej pomiędzy centrum kraju a Rygą i Libawą. W tym celu zbudowany został Kanał Augustowski, jako część nowej drogi. Bank Polski zaczął budowę dróg bitych w kraju, na początku kosztem 14 mln złp. Miały powstać cztery wielkie arterie: trakt krakowski, lubelski, gdański, wołyńsko-śląski. Tysiąc kilometrów dróg powstało w ciągu 15 lat! Port w Gdańsku, który był najbliżej, na wyciągnięcie ręki pustoszał. Pruskie cła na polskie zboże, które miały zdusić polskie rolnictwo, wywołały efekt wręcz odwrotny. Płodami polskiej ziemi zalaliśmy rynek rosyjski.

Krytyka

Polityka forsownego i sterowanego rozwoju była powszechnie krytykowana. Maurycy Mochnacki, niespokojny rewolucyjny duch, pisał, że *fabryki zbogacą naród jeśli same powstaną*. Było to myślenie życzeniowe, nie było bowiem ruchu oddolnego w kraju bez kapitału. Dlatego też Lubecki ripostował: *Tylko rząd potrafi stworzyć przemysł, tak jest w kraju nierozwinętym jak nasz*. Znakomicie też odczuwał dominację polityczną Rosji i chciał ją zrównoważyć siłą ekonomiczną i cywilizacyjną Królestwa. Wbrew zarzutom nie był zwolennikiem aktywnego uczestnictwa państwa w gospodarce kraju. Uważał, że jest tu niezbędna inicjatywa ludzka, i to jak najbardziej powszechna. Sam kiedyś napisał : *Dałby Bóg,* żeby ta rola Rządu skończyła się jak najrychlej… Zaciekli krytycy Druckiego-Lubeckiego, jakkolwiek zachęcani, nigdy nie podali alternatywnego źródła finansowania rozwoju kraju.

Wnioski wcale nieoczywiste

Wielki Reformator przegrał. W powszechnej opinii polityka przemysłowa prowadzona przez rząd Królestwa Polskiego poniosła klęskę. Zmarnowane zostały kapitały. Podkreślano rozrzutność i nieopłacalność czy brak rentowności inwestycji. Znaleźli się też tacy, którzy twierdzili, że państwo może i powinno być inicjatorem, ale w określonych warunkach i w pewnych sytuacjach. Nie bardzo jednak wiadomo, w jakich. Książę, wywodząc się duchem i ciałem z epoki Oświecenia Człowieka oglądał świat dookolny jako jedną wielką całość, jako skomplikowany mechanizm wymagający regulacji nie zaś niszczenia. Ten gburowaty, otyły, woniejący tureckim tytoniem książę-minister spowodował wielki ruch społeczny. Tysiące, dziesiątki tysięcy ludzi, którzy byli traktowani gorzej niż bydło, uwolniwszy się od pańszczyzny, znajdowali pracę w fabrykach, otrzymywali zapłatę za swoją pracę. Nie można dziwić się Stanisławowi Staszicowi, który z radością oglądał dzieci idące do pracy do fabryki włókienniczej. W porównaniu z tym, co działo się za I Rzeczpospolitej to była wielka zdobycz społeczna. Ludzie byli wolni. Stawali się członkami jednej społeczności.

Osiemdziesiąt lat później w społeczeństwie mającym rozwinięty zmysł społeczny budował się ruch solidaryzmu społecznego, w którym los jednostki nie był obojętny wszystkim mającym środki i możliwości, by uczynić życie bardziej znośnym i sprawiedliwym. Prezydent Wilson, na fali tego ogólnospołecznego ruchu sprawiedliwości i godności życia proklamował program Nowa Wolność, a 23 grudnia 1913 roku podpisał ustawę o Systemie Rezerwy Federalnej. Powstał Fed. Twórcy owych wielkich dzieł mieli na celu stworzenie takiego systemu, który dałby godną pracę, wystarczające przychody i bezpieczeństwo milionom obywateli. Nad Wisłą, w dramatycznie odmiennych warunkach, ową myśl o godnym życiu rozwinął minister skarbu, który rozumiał, na czym ma polegać zasobność i rozwój kraju. Nad Potomakiem starano się uchronić każdego z obywateli przed utratą pracy i majątku. Liczyła się zasobność i rozwój kraju. Tylko w takich warunkach jednostka może się spełnić i być przydatną częścią społeczności i kraju, w którym żyje.

Najważniejsze wydarzenia w historii bankowości centralnej USA

1791–1811 Pierwszy Bank Stanów Zjednoczonych w Filadelfii

1816–1836 Drugi Bank Stanów Zjednoczonych w Filadelfii

1907 Panika w bankach i kryzys finansowy w USA

23 grudnia 1913 Utworzenie Systemu Rezerwy Federalnej (Fed)

1929 Początek Wielkiego Kryzysu

1944 Konferencja w Bretton Woods

1947 Ogłoszenie Planu Marshalla

1979 Odejście od interwencjonizmu państwa, zmiana polityki Fed

1987–2006 Epoka Alana Greenspana

2008 Wybuch kryzysu finansowego i początek walki z załamaniem gospodarczym

100-lecie Fed

prof. Wojciech Morawski

Długa droga Amerykanów do banku centralnego

Początki dolara

Kolonie brytyjskie w Ameryce Północnej sfinansowały swoją wojnę o niepodległość (1775–1783), drukując papierowe pieniądze – *continental currency*. Nazwa „dolar" przywędrowała z Czech, gdzie w XVI wieku zaczęto wybijać srebrne talary. W koloniach hiszpańskich w Ameryce talary przyjęły się jako dolary.

Banknoty emitowane przez kolonie brytyjskie w Ameryce Północnej.

Ryc. Zbiory Fed Nowy Jork, Larry Schuffman, USA Bonds, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi.

Banknoty continental currency.

Ryc. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi.

Pierwszy Bank Stanów Zjednoczonych i reformy Aleksandra Hamiltona

Znaczna emisja pieniędzy spowodowała inflację: opanował ją w 1791 roku pierwszy sekretarz skarbu Stanów Zjednoczonych Aleksander Hamilton. W ramach reformy stabilizacyjnej wymieniano papierowe dolary na srebrne w relacji 100 papierowych za jednego srebrnego oraz powołano Pierwszy Bank Stanów Zjednoczonych. Przysługiwał mu przywilej emisyjny na 20 lat. Amerykanie nie byli jednak przekonani co do zasadności posiadania banku centralnego. Obawiali się, że utrudni on ludziom biedniejszym dostęp do kredytu. W tej sytuacji w 1811 roku Kongres nie wyraził zgody na przedłużenie działalności banku.

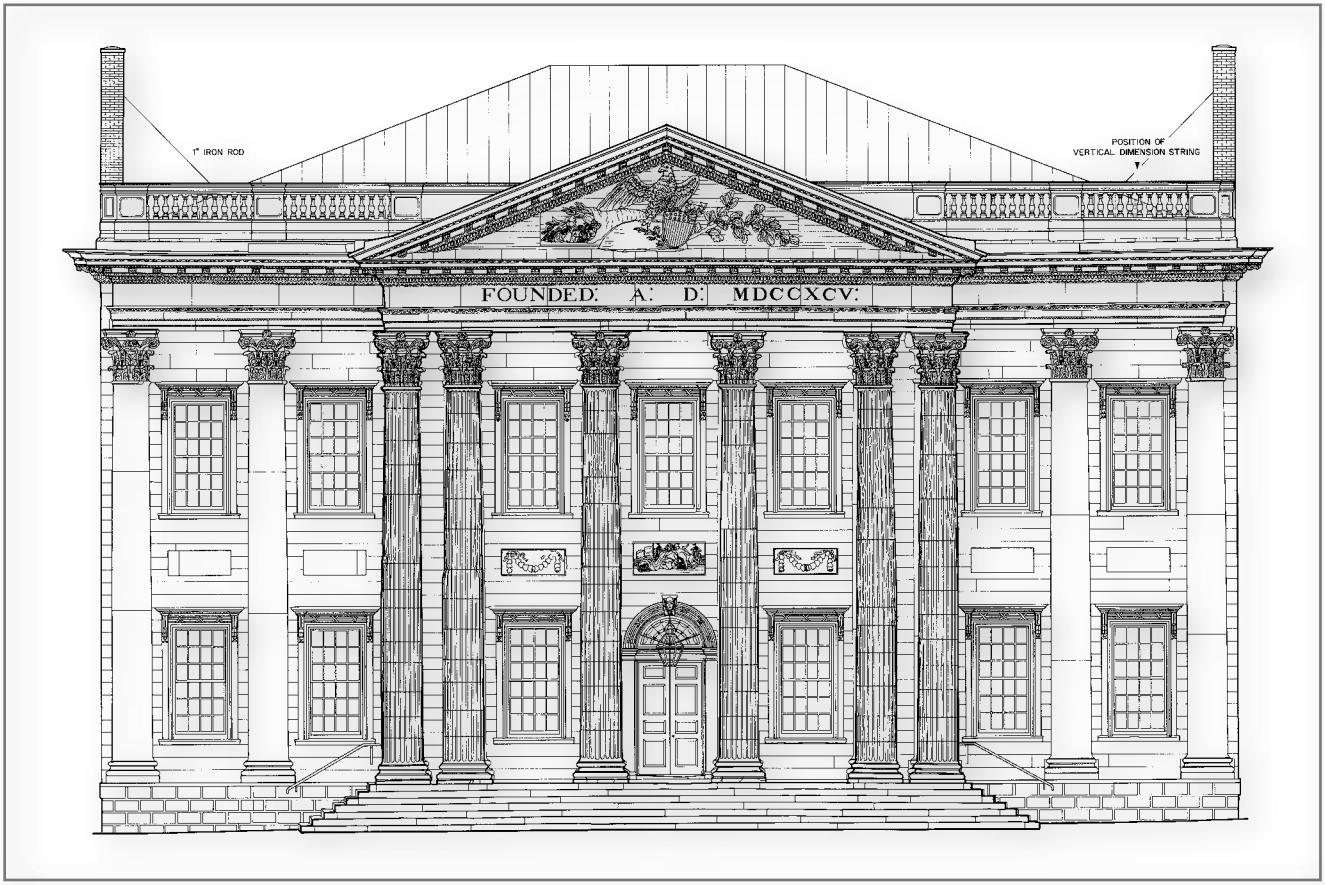

Siedziba Pierwszego Banku Stanów Zjednoczonych w Filadelfii.

Ryc. Library of US Congress.

Drugi Bank Stanów Zjednoczonych i system banków stanowych

Pojawiła się znów inflacja, dlatego w 1816 roku powołano Drugi Bank Stanów Zjednoczonych, również na okres 20 lat. W 1836 roku ponownie rozgorzały dyskusje na temat przedłużenia jego przywileju emisyjnego. Zwyciężyło stanowisko przeciwników banku. Stany Zjednoczone musiały się obywać bez banku centralnego przez niemal 80 lat. Prawo emisji banknotów miały wszystkie banki prywatne, zwane stanowymi, bo działały na podstawie praw stanowych, a nie prawa federalnego. Banknoty przez nie emitowane nie miały statusu prawnego środka płatniczego. Oznaczało to, że ich przyjmowanie nie było obowiązkowe.

Banknot wyemitowany przez Drugi Bank Stanów Zjednoczonych.

Ryc. Larry Schuffman, USA Bonds.

„Greenbacki”

Wielkie zmiany w amerykańskim systemie pieniężnym przyniosła wojna secesyjna (1861–1865), podczas której obie walczące strony zawiesiły wymienialność banknotów na kruszce i finansowały swoje wydatki, drukując pieniądz papierowy. Na północy były to tzw. „greenbacki” (to wówczas dolary stały się „zielonymi”). Dopiero w 1879 roku przywrócono wymienialność dolara na złoto i srebro. W 1900 roku Amerykanie zrezygnowali ze stosowania srebra do pokrycia emisji pieniądza. W ten sposób dolar stał się walutą złotą.

Greenbacki wyemitowane w latach 1861–1862.

Ryc. National Numismatic Collection Smithsonian Institution.

Banknoty emitowane czasie wojny secesyjnej.

Ryc. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi.

Panika w bankach i kryzys finansowy z 1907 roku

Ostatecznie do banku centralnego przekonały Amerykanów doświadczenia kryzysu i paniki bankowej z 1907 roku. W przezwyciężeniu kryzysu decydującą rolę odegrali: prywatny bankier John P. Morgan i Bank Anglii. Uświadomiło to Amerykanom przydatność posiadania własnego banku centralnego.

Banknot z 1907 roku.

Zbiory Fed Nowy Jork.

Utworzenie i pierwsze lata Systemu Rezerwy Federalnej (Fed)

Federal Reserve Act z 1913 roku

Plan powołania amerykańskiego banku centralnego powstał w 1910 roku podczas tajnego spotkania na wyspie Jekyll. Dlatego krytycy obecnego systemu nazywają go czasem „potworem z Jekyll Island". Prezydent Woodrow Wilson 23 grudnia 1913 roku podpisał ustawę Federal Reserve Act. Powoływała ona bank centralny – System Rezerwy Federalnej (Fed). Ustępstwem na rzecz przeciwników bankowości centralnej był zapis o strukturze banku. Nie miał on bowiem stanowić jednolitej instytucji, lecz składać się z 12 banków pod przywództwem Rady Rezerwy Federalnej. W chwili powołania Fed był dość luźną strukturą. Poszczególne banki były sobie formalnie równe, a rzeczywista władza leżała w rękach ich gubernatorów.

Terytorialna struktura Fed

Powołany w 1913 roku specjalny komitet amerykańskiego rządu ustalił ostateczną liczbę 12 banków, składających się na System Rezerwy Federalnej. Dokonał również podziału kraju na odpowiadające im dystrykty i wybrał konkretne miasta na siedziby. Nie obyło się bez zaciekłej rywalizacji – w posiadaniu własnego banku Rezerwy Federalnej miasta widziały gwarancję rządowego zainteresowania i inwestycji. Szczególne emocje budziła lokalizacja siedziby największego, dwunastego dystryktu, który obejmował całą zachodnią część Stanów Zjednoczonych. Do roli tej pretendowały Seattle, Portland, San Francisco i Los Angeles. Obawiając się zwycięstwa Seattle, Los Angeles zdecydowało się poprzeć swojego kalifornijskiego rywala, zapewniając San Francisco wygraną. Z czasem poszczególne banki uzyskiwały dodatkowe, specjalne uprawnienia. I tak Bank w San Francisco sprawuje pieczę nad wykorzystywaną przez Fed gotówką, a Bank w Bostonie zarządza rachunkowością całego systemu. Największą rolę odgrywa Fed Nowy Jork, odpowiedzialny za realizację polityki monetarnej i kontakty z innymi bankami centralnymi. Główna siedziba Rezerwy Federalnej znajduje się w Waszyngtonie.

Prezydent Woodrow Wilson podpisuje akt utworzenia Systemu Rezerwy Federalnej, 1913 r. Autor obrazu Wilbur G. Kurtz. Zbiory Fed Nowy Jork.

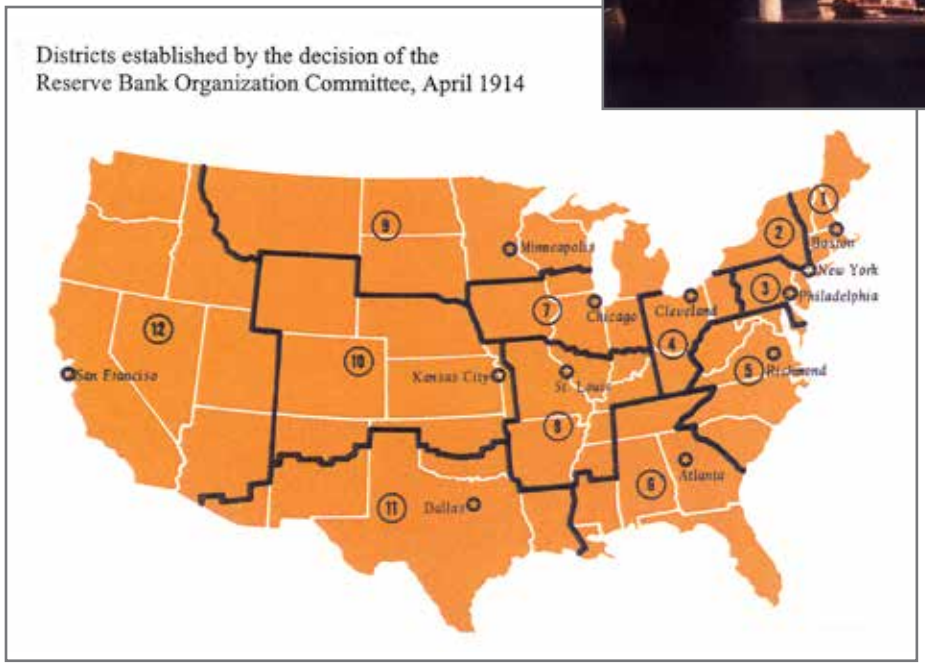

Siedziby i okręgi banków Systemu Rezerwy Federalnej. Zbiory Fed Nowy Jork.

Pierwsze lata działalności

Fed rozpoczął działalność w listopadzie 1914 roku, kiedy w Europie trwała już I wojna światowa. Pierwszym wielkim wyzwaniem dla Systemu Rezerwy Federalnej było sfinansowanie amerykańskiego udziału w wojnie, do której USA przystąpiły w 1917 roku. Fed z powodzeniem zorganizował sprzedaż obligacji w ramach pożyczek wojennych. Wzrost ilości pieniądza w czasie wojny spowodował jednak znaczną inflację. Aby walczyć ze wzrostem cen, System Rezerwy Federalnej w 1920 roku podniósł stopy procentowe. Spowodowało to krótki, ale gwałtowny kryzys amerykańskiej gospodarki w latach 1920–1921. Decyzje Systemu Rezerwy Federalnej wywołały pierwszą falę krytyki. Stopniowo Fed wyrabiał sobie metody działania. Najważniejszym instrumentem polityki stały się operacje otwartego rynku, czyli skup i sprzedaż obligacji rządowych. Pozwalało to regulować stopy procentowe i podaż pieniądza. W 1923 roku Rada Rezerwy Federalnej objęła swoją kontrolą wykorzystanie operacji i powołała Komitet Inwestycji Otwartego Rynku (Open Market Investment Committee).

Pierwsze banknoty wyemitowane przez Fed, 1914 r.

Ryc. National Numismatic Collection Smithsonian Institution.

Plakat propagujący kampanię pożyczek wojennych, 1918 r.

Fot. Everett Collection/EastNews.

Bank Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku

Bank Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku jest najważniejszym elementem systemu. Jako jedyny prowadzi operacje otwartego rynku. Odpowiada ponadto za całość zagranicznej polityki Fed oraz obsługuje zagraniczne transakcje amerykańskiego rządu. Fed Nowy Jork rozpoczął pracę 16 listopada 1914 roku. Ponieważ nie od razu uzyskano wpłaty od 211 banków członkowskich, początkowe tygodnie pracy z własnej kieszeni sfinansował Pierre Jay, Prezes Rady Dyrektorów banku. Pierwszym gubernatorem Fed Nowy Jork został jeden z inicjatorów powołania Systemu Rezerwy Federalnej, Benjamin Strong, który sprawował tę funkcję aż do śmierci w 1928 roku. Dzisiejsze zaangażowanie w sprawy międzynarodowe nowojorski bank w dużym stopniu zawdzięcza pierwotnej wizji Stronga. Siedziba Fed Nowy Jork mieści się w przy Liberty Street 33 na Manhattanie. Olbrzymi, neorenesansowy budynek powstał w latach 1919–1924. Wyróżnia się wyjątkowymi dekoracjami z kutego żelaza, wykonanymi przez urodzonego na ziemiach polskich mistrza kowalskiego Samuela Yellina. W chwili zakończenia budowy była to największa siedziba banku na świecie.

Siedziba Banku Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku.
Fot. Zbiory Fed Nowy Jork.

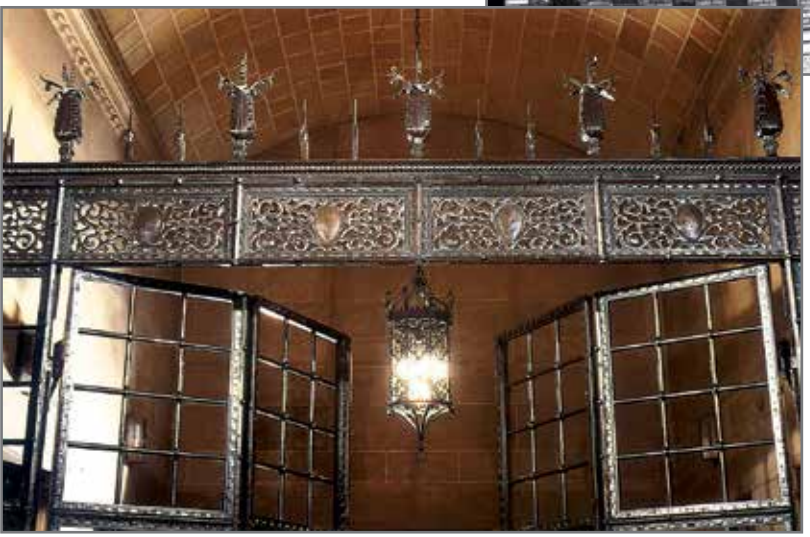

Dekoracje z kutego żelaza wykonane przez mistrza kowalskiego polskiego pochodzenia, Samuela Yellina.
Fot. Zbiory Fed Nowy Jork.

Benjamin Strong jako bankier centralny

Po I wojnie światowej konieczna była odbudowa międzynarodowego ładu monetarnego. Zasadnicze decyzje w tej kwestii podjęto podczas konferencji w Genui w 1922 roku. Zrezygnowano tam z pomysłu powołania banku światowego, zdając się na współpracę gubernatorów najważniejszych banków centralnych. Oznaczało to ich podwójną odpowiedzialność – za stan gospodarki własnego kraju oraz kondycję gospodarki światowej. Realizacja tego zdania spoczywała przede wszystkim na gubernatorze nowojorskiego banku Fed – Benjaminie Strongu. W 1927 roku koniunktura w USA była przegrzana – z amerykańskiego punktu widzenia należało ją schłodzić przez podwyższenie stóp procentowych. To jednak powodowałoby odpływ złota ze Starego Świata i byłoby niekorzystne dla krajów europejskich. Szefowie banków centralnych z Europy przekonali więc Stronga do obniżenia i tak niskiej stopy procentowej. Podgrzało to jeszcze bardziej koniunkturę w USA i było jednym z powodów wybuchu Wielkiego Kryzysu.

Benjamin Strong, gubernator Banku Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku w latach 1914-1928. Fot. Zbiory Fed Nowy Jork.

No. 2

Treasury Department
Office of Comptroller of the Currency
Washington, D.C.

By virtue of the power vested in me by Section 4 of the Act of Congress approved December 23, 1913 and known as the

Federal Reserve Act,

I, John Skelton Williams, Comptroller of the Currency,

certify that the

necessary provisions of law having been complied with, the

Federal Reserve Bank of New York,

located in the City of New York, State of New York, and in District No. 2,

as defined by the

Reserve Bank Organization Committee,

is authorized to commence business and to exercise all powers granted to it by law.

In testimony whereof, witness my hand and seal of office this fourteenth day of November, 1914.

John Skelton Williams
Comptroller of the Currency.

Akt założycielski Banku Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku, 1914. Ryc. Zbiory Fed Nowy Jork.

System Rezerwy Federalnej a Bank Polski SA

Powołany do życia w 1924 roku Bank Polski SA szybko nawiązał współpracę z Bankiem Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku. Kontakty z Fed wkrótce okazały się bardzo przydatne. Dzięki staraniom polskiego ambasadora w USA Jana Ciechanowskiego, który nie tylko zaprzyjaźnił się z gubernatorem Fed Nowy Jork, ale także potrafił wykorzystać jego chęć uwolnienia się spod wpływów Banku Anglii, Strong zaangażował się w sprawy polskie. Efektem była pożyczka stabilizacyjna dla Polski z 1927 roku, która umożliwiła wzmocnienie złotego.

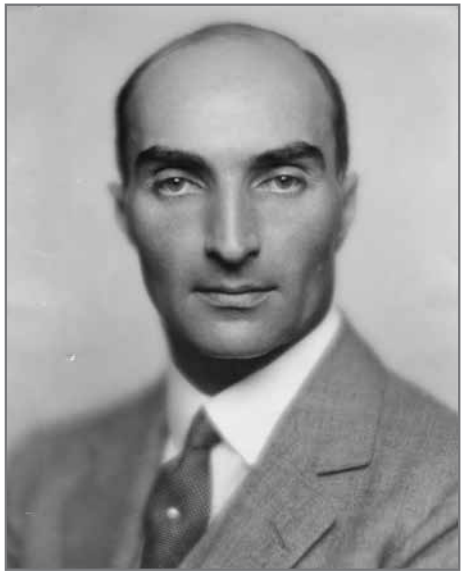

Jan Ciechanowski, od 1926 r. poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny Polski w USA, 1939 r. Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe.

W obliczu Wielkiego Kryzysu i kolejnej wojny

Wielki Kryzys i reformy Roosevelta

W październiku 1929 roku wybuchł Wielki Kryzys – największe w historii załamanie gospodarki. Rynki finansowe ogarnęła panika, a światowe ceny większości towarów gwałtownie spadły. Administracja prezydenta Herberta Hoovera wprowadziła prohibicyjne cła i zaostrzyła przepisy imigracyjne. Działania te nie powstrzymały kryzysu. W marcu 1933 roku do władzy doszedł prezydent Franklin D. Roosevelt. Opanował panikę, zamykając na ponad tydzień wszystkie banki (tzw. wakacje bankowe). Potem przystąpił do głębszych reform. Nowe prawo (Glass-Steagall Act) dzieliło banki podległe Fed na komercyjne i inwestycyjne, zabraniając łączenia tych dwóch typów działalności. Powołano do życia Federalną Korporację Ubezpieczeń Depozytów, która gwarantowała wkłady w bankach do kwoty 5 tys. dolarów. Roosevelt zdewaluował (czyli obniżył) kurs dolara z 20,67 do 35 dolarów za uncję złota i zawiesił jego wymienialność na złoto. Następnie rozpoczął politykę „sterylizacji złota", która miała doprowadzić do odseparowania kruszcu od systemu monetarnego. Restrykcyjne prawo nakazywało bankom, włącznie z bankami Rezerwy Federalnej, odsprzedanie złota państwu. Całe złoto zostało zdeponowane w Forcie Knox. Dokonano też reformy Fed. Wzmocniono władzę przewodniczącego Systemu Rezerwy Federalnej kosztem gubernatorów poszczególnych banków. Funkcję tę od 1934 roku sprawował Marriner Eccles, blisko związany z Rooseveltem. Rada Rezerwy została zastąpiona przez siedmioosobową Radę Gubernatorów. W ramach reformy przekształcono też Komitet Inwestycji Otwartego Rynku w Federalny Komitet Otwartego Rynku.

Franklin Delano Roosevelt, prezydent USA w latach 1933–1945.
Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Kolejka po bezpłatne posiłki w czasie Wielkiego Kryzysu, Chicago 1931 r.
Fot. Everett Collection/EastNews.

Federalny Komitet Otwartego Rynku

Zasady kontrolowania przez Fed operacji otwartego rynku zostały zreformowane w latach 1933–1935. Powołano wówczas istniejący do dziś Federalny Komitet Otwartego Rynku (Federal Open Market Committee, FOMC), odpowiedzialny za kształtowanie amerykańskiej polityki monetarnej. Decyzje Komitetu, dotyczące między innymi zakupu bądź sprzedaży amerykańskich obligacji rządowych, wykonuje Bank Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku. Od 1942 roku Komitet składa się z dwunastu członków – siedmiu gubernatorów Fed oraz pięciu gubernatorów poszczególnych banków Rezerwy Federalnej. Ze względu na rolę jaką odgrywa nowojorski Fed, jego szef jest stałym członkiem Komitetu.

Druga wojna światowa

Stany Zjednoczone przystąpiły do II wojny światowej po japońskim ataku na Pearl Harbor w grudniu 1941 roku. Podobnie jak w czasie poprzedniej wojny Fed pomagał finansować wysiłek militarny. Tym razem Amerykanie chcieli jednak uniknąć sytuacji, w której sojusznicy po zawarciu pokoju byliby im winni znaczne sumy. Dlatego podstawową formą amerykańskiego wsparcia stało się dzierżawienie aliantom sprzętu wojskowego w ramach programu Lend-Lease. Za jego pośrednictwem Stany Zjednoczone dostarczyły sojusznikom pomoc w wysokości 51 mld dolarów.

Siedziba główna Fed w Waszyngtonie, widok współczesny.
Fot. AGE Fotostock/EastNews.

Konferencja w Bretton Woods

Po zakończeniu II wojny światowej gospodarka amerykańska odgrywała dominującą rolę w świecie. Nastała epoka dolara, który stał się walutą finansów światowych. Podstawy nowego systemu stworzone zostały w lipcu 1944 roku, podczas konferencji w Bretton Woods.

System z Bretton Woods

Celem konferencji w Bretton Woods było wypracowanie zasad powojennego systemu walutowego. Miał on zapewniać stabilność walut w sytuacji, gdy nie było już powrotu do wymienialności pieniądza na złoto. Istotą systemu miało być przywrócenie wzajemnej wymienialności walut po sztywnych kursach. Podczas konferencji w Bretton Woods utworzono też Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) oraz Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju (MBOiR), zwany Bankiem Światowym. Z punku widzenia Fed szczególne istotny był Fundusz, który w założeniu miał zdjąć z władz Rezerwy Federalnej odpowiedzialność za stan gospodarki światowej, pozwalając im skupić się na kondycji gospodarki amerykańskiej. Zamiar ten tylko częściowo się powiódł.

W praktyce poszczególne państwa pilnowały sztywnego kursu swoich walut wobec dolara. Wyjątkową pozycję dolara umocniła natomiast jednostronna deklaracja prezydenta Harry'ego Trumana z 1947 roku, że Stany Zjednoczone będą wymieniać dolary na złoto na żądanie banków centralnych innych członków MFW. Amerykańskie zapasy złota złożone w Forcie Knox pokrywały w tym momencie zagraniczne zobowiązania Stanów Zjednoczonych w około 250 proc. Rząd amerykański mógł zatem wykonać taki gest, podyktowany głównie względami prestiżowymi. Decyzja USA oznaczała jednak poważną modyfikację systemu z Bretton Woods.

Bretton Woods, 1944 r.

Fot. AKG Images/EastNews.

Przez wiele kolejnych lat po wojnie Stany Zjednoczone miały wysokie deficyty budżetowe. Inne rządy zapłaciłby za to załamaniem walutowym i inflacją. Rządowi amerykańskiemu to nie groziło. Znaczna część dodatkowej emisji dolarów nie zostawała bowiem na rynku amerykańskim, lecz w różnej postaci wędrowała za granicę. Tam dolary przez długi czas były chętnie i z szacunkiem przyjmowane, a ich sztywnego kursu bronił system z Bretton Woods. Dolary, które znalazły się za granicą, były z racji swej wymienialności na złoto traktowane przez tamtejsze banki emisyjne jako pokrycie i powodowały wzrost emisji lokalnych walut. Powstał mechanizm, za pomocą którego inflacyjne skutki amerykańskich deficytów budżetowych były eksportowane za granicę. Amerykanie dostrzegli w pewnym momencie płynące stąd korzyści i byli zainteresowani ich utrzymaniem. Popyt na dolary w świecie, określany mianem „luki dolarowej" (dollar gap), w latach 50. pozostawał bardzo wysoki. W imię utrzymania międzynarodowego prestiżu dolara Amerykanie wylansowali slogan: *dollar as good as gold*. Pamiętajmy jednak, że nie tylko Amerykanie byli beneficjentami amerykańskich deficytów. W latach powojennych Stany Zjednoczone ponosiły koszty wyścigu zbrojeń związanego z zimną wojną. Przyczyniły się też w ogromnym stopniu do powojennej odbudowy Europy Zachodniej w ramach Planu Marshalla.

Plan Marshalla

W czerwcu 1947 roku, wobec wzrostu kontroli ZSRR nad krajami Europy Wschodniej i groźnej dla Europy Zachodniej ekspansji komunizmu, amerykański sekretarz stanu generał George Marshall zaproponował plan powojennej odbudowy Europy. ZSRR oraz, pod jego naciskiem, kraje Europy Wschodniej odmówiły udziału w planie. Politycznie plan miał stanowić przeciwwagę dla komunizmu, gospodarczo służyć zaś nakręceniu koniunktury. Plan polegał na udzieleniu krajom europejskim dogodnych kredytów (w dużej części później umorzonych). Realizowany był w latach 1948–1951. Ogółem Amerykanie wydali na ten cel około 17 mld dolarów. Plan Marshalla stał się, obok integracji europejskiej, filarem powojennego dobrobytu Europy Zachodniej.

Generał George Marshall, 1945 r.
Fot. World History Archive/EastNews.

U schyłku lat 50. zaczęły się ujawniać wady systemu z Bretton Woods. Amerykanie ze względów prestiżowych czuli się zobowiązani do utrzymywania niskiej ceny złota – 35 dolarów za uncję. Skutek był taki, że złoto uciekało ze Stanów Zjednoczonych czy to poprzez amerykańskie interwencje na londyńskim rynku złota, czy też w związku z wymianą dolarów na złoto na żądanie zagranicznych banków centralnych. Nasilało się zjawisko zwane „wykrwawieniem dolara". Topniejące zapasy złota w Forcie Knox zwiastowały nieuchronne przesilenie.

Fort Knox

Wojskowa baza w stanie Kentucky, założona w 1917 roku. Od 1936 roku miejsce przechowywania amerykańskiego złota. Fort Knox szczególną uwagę opinii publicznej przykuwał w latach 60., kiedy topniejące zapasy złota wyznaczały perspektywy trwałości systemu z Bretton Woods. Napad na Fort Knox był odtąd pomysłem rozpalającym wyobraźnię pisarzy, scenarzystów, nie mówiąc już o prawdziwych bandytach. W rzeczywistości nigdy nie było napadu na Fort Knox, ale w 1964 roku James Bond w filmie „Goldfinger" udaremnił spisek, którego celem miało być wyłączenie złota z obiegu na skutek napromieniowania.

W połowie lat 60. inflacja w Stanach Zjednoczonych nabrała tempa. W sierpniu 1971 roku, po nieudanych próbach jej opanowania metodami administracyjnymi, prezydent Richard Nixon zawiesił wymienialność dolara na złoto. Zapasy złota w Forcie Knox pokrywały w tym momencie zagraniczne zobowiązania Stanów Zjednoczonych w 19 proc.

Banknot z 1957 r.

Ryc. National Numismatic Collection Smithsonian Institution.

Zwrot monetarystyczny

Dekada lat 70., która nastąpiła po rozpadzie systemu z Bretton Woods, była burzliwa. Po dwudziestu latach dobrej koniunktury nadeszły dwa kolejne kryzysy, zwane „naftowymi", ponieważ detonatorem w obu wypadkach były drastyczne podwyżki cen ropy. Kryzysy naftowe doprowadziły do upadku interwencjonizmu państwowego, którego zwolennikami byli ekonomiści ze szkoły makroekonomicznej Johna Maynarda Keynesa. Podstawowym założeniem polityki interwencjonizmu było przekonanie, że inflacja i bezrobocie to dolegliwości „wymienne": wyższemu bezrobociu towarzyszy niższa inflacja, a wyższej inflacji – niższe bezrobocie. Można było zatem przezwyciężać kryzys kosztem umiarkowanej inflacji. Teraz jednak pojawił się kryzys nowego typu – z wysokim bezrobociem i wysoką inflacją. Próby przezwyciężania takiego kryzysu starymi metodami przypominały gaszenie pożaru benzyną. Dlatego właśnie wydarzenia lat 70. stały się przesłanką zwrotu monetarystycznego w polityce gospodarczej: inflację uznano za głównego wroga, a mechanizmy rynkowe za skuteczniejsze od interwencjonizmu państwowego.

Monetaryzm

Monetarystom, skupionym wokół Uniwersytetu w Chicago, przewodził Milton Friedman, laureat Nagrody Nobla z 1976 roku. Wskazywał on na ograniczoną skuteczność interwencjonizmu państwowego, którego zwolennikami byli ekonomiści ze szkoły makroekonomicznej Johna Maynarda Keynesa. W latach 60. Friedman napisał (wspólnie z Anną Schwartz) pracę *Monetary History of the United States 1867–1960*, w której, m.in. obarczał odpowiedzialnością za Wielki Kryzys lat 30. ówczesne władze, zarzucając im błędną politykę monetarną. Odrzucił dogmat pełnego zatrudnienia jako celu polityki gospodarczej. Wprowadził pojęcie „naturalnej stopy bezrobocia" jako minimalnego poziomu bezrobocia, który można utrzymać bez powodowania inflacji. W latach 70. konieczność walki z inflacją podkreślali nawet ci ekonomiści, którzy wyrastali z tradycji keynesowskiej, np. John K. Galbraith.

Kryzys naftowy w USA, 1973 r.

Fot. SPL/EastNews.

Zwrot monetarystyczny w Stanach Zjednoczonych zaczął się w październiku 1979 roku, kiedy Rada Gubernatorów Rezerwy Federalnej wprowadziła zaostrzone zasady polityki pieniężnej i kredytowej. Autorem planu był Paul Volcker, przewodniczący Fed w latach 1979–1987. Ale administracja Jimmy'ego Cartera nie zdążyła odnieść sukcesów na tym polu. Rzeczywisty zwrot w polityce rządu zapoczątkowało zwycięstwo Ronalda Reagana w wyborach prezydenckich w 1980 roku. Ceną polityki monetarystycznej była po części recesja gospodarcza z lat 1981–1982. W następnych latach administracja Reagana, chcąc nakręcić koniunkturę, redukowała podatki, zwiększała też wydatki na zbrojenia, ponieważ wymagała tego nowa faza zimnej wojny. Generowało to ogromny deficyt budżetowy. System Rezerwy Federalnej, nie chcąc nawrotu inflacji, utrzymywał stopy procentowe na wysokim poziomie. To z kolei przesądzało o wzroście wartości (aprecjacji) dolara w stosunku do innych walut. Zmniejszało też konkurencyjność gospodarki amerykańskiej i powodowało deficyt bilansu handlowego, podobny do deficytu budżetowego. Przyczyniło się również do tego, że wiele biedniejszych państw dotknął kryzys zadłużeniowy, co wywoływało sprzeciw partnerów USA.

Kolejny zwrot w amerykańskiej polityce walutowej nastąpił w maju 1985 roku. Fed obniżył wtedy stopy procentowe i kurs dolara zaczął spadać, w ciągu kilku miesięcy o 11 proc. W sierpniu 1985 roku nowy sekretarz skarbu, James Baker zawarł ze swoimi odpowiednikami z Wielkiej Brytanii, Francji, Niemiec i Japonii umowę w nowojorskim Hotelu Plaza (Plaza Accord), dotyczącą wspólnej gry na dalsze, kontrolowane obniżenie kursu dolara. Dzięki umowie w ciągu następnych miesięcy dolar stracił kolejne 24 proc. wartości. System ustanowiony w ten sposób nazywano „kontrolowaną płynnością walut". Ostatecznie w 1987 roku zawarto tzw. umowę z Luwru, wprowadzającą w państwach G7 (grupa siedmiu najbardziej wpływowych krajów świata) nieformalny mechanizm stabilizacji kursów.

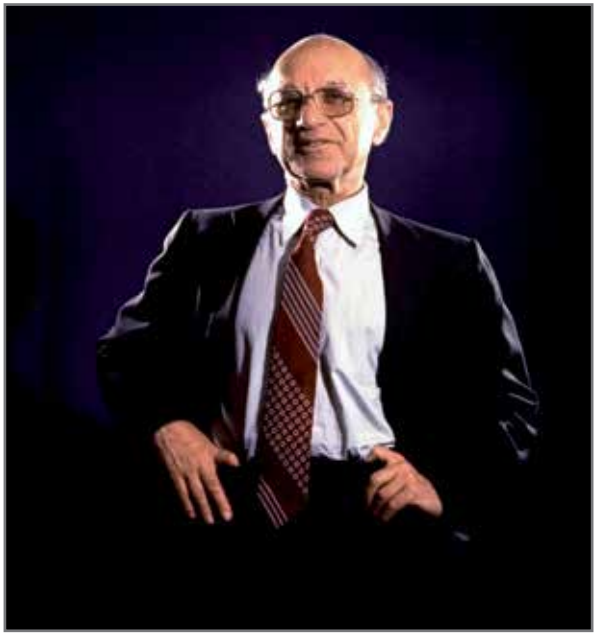

Milton Friedman, ekonomista, 1977 r.
Fot. AP Images/EastNews.

Epoka Alana Greenspana

Na lata 1987–2006 przypadła wyjątkowo długa kadencja prezesa Fed, Alana Greenspana. Prawie natychmiast po nominacji musiał stawić czoła panice giełdowej w październiku 1987 roku, która jednak nie przekształciła się w kryzys gospodarczy. Potem przyszły zagrożenia dla koniunktury związane z zakończeniem zimnej wojny i redukcją wydatków zbrojeniowych (1991), jeszcze później z tzw. kryzysami peryferyjnymi: meksykańskim (1994), azjatyckim (1997), rosyjskim (1998), brazylijskim (1999), a wreszcie z dramatycznymi wydarzeniami po ataku na World Trade Center (2001). To wówczas okazało się, że w krytycznej sytuacji cały świat czekał na decyzje Alana Greenspana, prezesa Fed, a nie od Michela Camdessusa, dyrektora MFW. Losy gospodarki światowej zależały bowiem od kondycji jej „lokomotywy", czyli gospodarki amerykańskiej. A ta zależała od decyzji Greenspana. Zawsze wyciągał świat z tarapatów przez podtrzymywanie dobrej koniunktury w Stanach Zjednoczonych. Robił to jednak za cenę coraz niższych stóp procentowych, wzrostu emisji pieniądza i obniżania standardów bezpieczeństwa. W 1999 roku zniesiono Glass-Steagall Act, uznając, że ten środek ostrożności z czasów Wielkiego Kryzysu jest już zbędny. Stopniowo narastały w ten sposób przesłanki przyszłego załamania.

Alan Greenspan, prezes Rady Gubernatorów Fed w latach 1987–2006.
Fot. Britt Leckman, Rada Gubernatorów Rezerwy Federalnej.

Bena Bernankego zmagania z kryzysem

Kryzysowi finansowemu, który wybuchł w 2008 roku, musiał stawić czoła kolejny szef Fed, Ben Bernanke. Był on dobrze przygotowany do tej roli. Wcześniej zajmował się działaniami Rezerwy Federalnej wobec banków podczas Wielkiego Kryzysu 1929 roku, a w 2002 roku sformułował tzw. doktrynę Bernankego, która ostrzegała (wbrew dominującym wówczas poglądom) przed niebezpieczeństwem deflacji, czyli zbyt małej ilości pieniądza w gospodarce. We wrześniu 2008 roku, po upadku banku Lehman Brothers, Bernanke zorganizował akcję dokapitalizowania największych banków amerykańskich. Wspierał też plan sekretarza skarbu Henry'ego Paulsona, by dofinansować gospodarkę USA oraz kolejne tego typu plany. Bernanke widział główne zagrożenie w deflacji i był zdecydowany zapewnić gospodarce amerykańskiej płynność, puszczając w obieg ogromne ilości pieniądza. Przeciwnicy nadali mu przydomek „helikopterowy Ben". Ponoć powiedział kiedyś, że gdyby nie było innego wyjścia, należałoby zrzucać dolary z helikoptera. Niezła kondycja gospodarki amerykańskiej w parę lat po kryzysie oraz fakt, że nie sprawdziły się obawy przed hiperinflacją, zdają się wskazywać, że polityka ta była uzasadniona. Następczyni Bernankego, Janet Yellen, która obejmie swą funkcję prezesa Fed 1 lutego 2014 roku, zapowiedziała kontynuowanie polityki swego poprzednika.

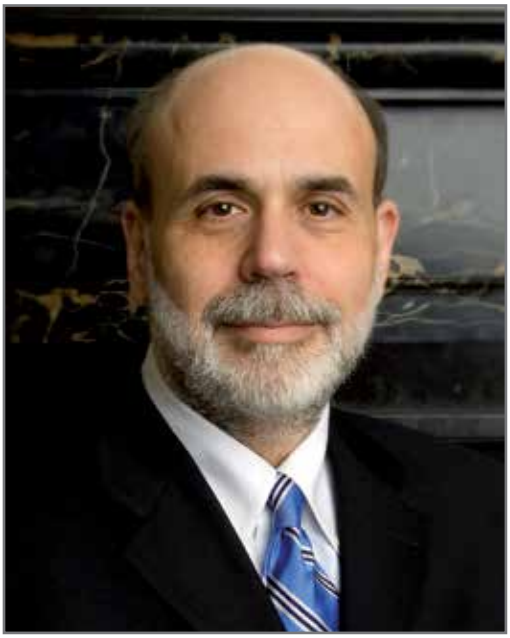

Ben Bernanke, prezes Rady Gubernatorów Fed w latach 2006–2014.
Fot. United States Federal Reserve.

Kontrowersje. Między białą a czarną legendą

Idea utworzenia banku centralnego w Stanach Zjednoczonych zawsze wzbudzała kontrowersje. Chociaż w XX wieku, choć zwolennicy bankowości centralnej zdobyli większość, jej przeciwnicy nie zniknęli. Najczęściej słychać ich głosy podczas kryzysów. Obecna recesja nie jest pod tym względem wyjątkiem. Współczesna krytyka Systemu Rezerwy Federalnej wyrasta z dwóch nurtów o różnym charakterze. Podobnie jak w XIX wieku, tak i dziś część społeczeństwa amerykańskiego o niższych dochodach przejawia nieufność wobec instytucji banku centralnego. Widzi w nim groźbę utrudnienia dostępu do kredytu i przeszkodę na drodze do wzbogacenia się. Z drugiej strony mamy do czynienia z krytykami z tzw. szkoły austriackiej w ekonomii, którzy są zwolennikami powrotu do waluty opartej na złocie. Za nadużycie uznają nawet taką sytuację, w której banknoty mają nieco mniejsze niż stuprocentowe pokrycie w kruszcu. Realizacja koncepcji szkoły austriackiej odebrałaby ludziom biedniejszym jakiekolwiek szanse na wzbogacenie się. Obie grupy krytyków Fed dzieli zatem przepaść, z której chyba nie zawsze zdają sobie sprawę. W społeczeństwie otwartym krytyka i podawanie w wątpliwość sensu istnienia instytucji publicznych jest czymś normalnym. Nie zmienia to faktu, że niezależnie od popełnionych błędów System Rezerwy Federalnej w ciągu 100 lat swego istnienia dobrze zapisał się w dziejach gospodarki zarówno amerykańskiej, jak i światowej.

Prezesi Fed	Okres urzędowania
Charles S. Hamlin	1914–1916
William P. G. Harding	1916–1922
Daniel R Crissinger	1923–1927
Roy A. Young	1927–1930
Eugene Meyer	1930–1933
Eugene R. Black	1933–1934
Marriner S. Eccles	1934–1948
Thomas B. McCabe	1948–1951
William McChesney Martin, Jr.	1951–1970
Arthur F. Burns	1970–1978
G. William Miller	1978–1979
Paul A. Volcker	1979 1987
Alan Greenspan	1987–2006
Ben Bernanke	2006–2014
Janet Yellen	od 1 lutego 2014

Konferencja w Bretton Woods
Zwrot monetarystyczny
Epoka Alana Greenspana
Bena Bernankego zmagania z kryzysem
Kontrowersje. Między białą a czarną legendą
Monetaryzm
Plan Marshalla
Fort Knox
1776 r.
1862 r.
1907 r.
1935 r.
1957 r.
185 lat
polskiej bankowości centralnej
100 lat
Systemu Rezerwy Federalnej (Fed)

Z Fedem – w XXI wiek

dr Jerzy Łazor

Z Fedem – w XXI wiek

System Rezerwy Federalnej, zwany potocznie Fedem, to bank centralny Stanów Zjednoczonych Ameryki. Choć jest najważniejszą tego typu instytucją na świecie, został założony dopiero sto lat temu, w 1913 roku, później niż wiele innych ważnych banków centralnych, jak Bank Anglii czy Bank Francji. Stało się tak, ponieważ Amerykanie długo nie byli przekonani o konieczności posiadania takiej instytucji. Wielu sądziło, że bank centralny będzie reprezentował jedynie interesy najbogatszych. Dopiero powtarzające się kryzysy finansowe skłoniły amerykańskich polityków do zmiany stanowiska.

Jako bank centralny Fed prowadzi politykę monetarną Stanów Zjednoczonych, wpływając na ilość (podaż) pieniądza znajdującego się na rynku oraz stopy procentowe (czyli cenę pieniądza). Nie może działać całkiem dowolnie. Kongres, czyli parlament Stanów Zjednoczonych, szczegółowo określił cele, jakie System Rezerwy Federalnej powinien realizować. Od lat 70. XX wieku trzy z nich są najważniejsze. Fed ma za zadanie promować maksymalne zatrudnienie, gwarantować stabilność cen oraz utrzymywać długookresowy umiarkowany poziom stóp procentowych. Innymi słowy chodzi o stworzenie warunków do długookresowego wzrostu gospodarczego oraz zadbanie, by nie działo się to kosztem wysokiego bezrobocia.

W normalnych warunkach oznacza to, że Fed musi zapewniać stabilny wzrost podaży pieniądza, a także odpowiedni dostęp do kredytów. W czasach kryzysu działania Rezerwy Federalnej skupiają się na utrzymaniu stabilności i bezpieczeństwa sektora finansowego, oddalając destruktywną dla gospodarki panikę. Przykład takiej polityki dały ostatnie lata: zmagając się z niezwykle groźnym kryzysem, Fed od 2010 roku wpompował w gospodarkę ponad 2 biliony dolarów, ratując wiele instytucji finansowych.

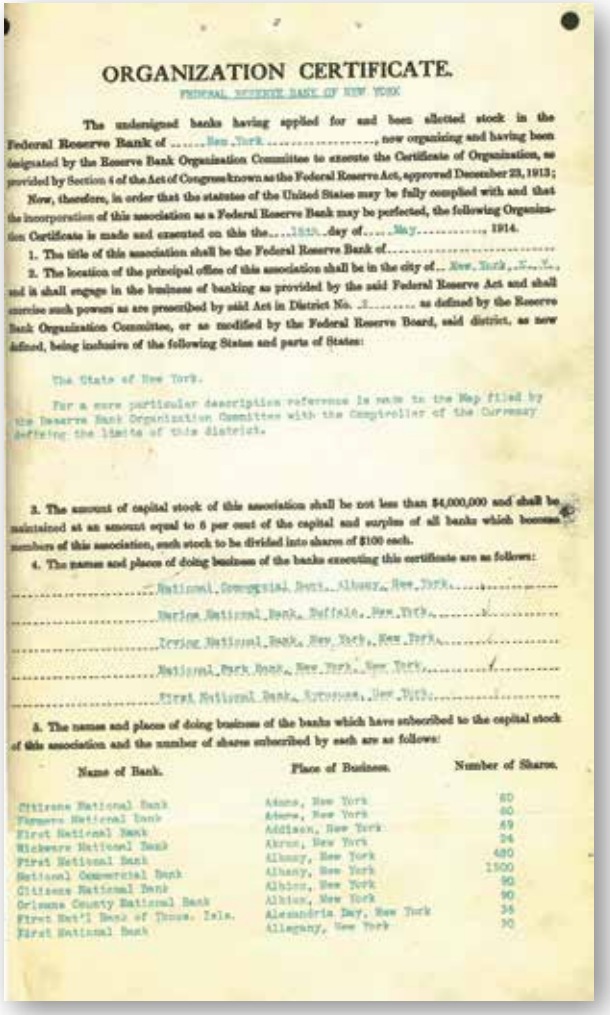

ORGANIZATION CERTIFICATE.

FEDERAL RESERVE BANK OF NEW YORK

The undersigned banks having applied for and been allotted stock in the Federal Reserve Bank of .....New York....., now organizing and having been designated by the Reserve Bank Organization Committee to execute the Certificate of Organization, as provided by Section 4 of the Act of Congress known as the Federal Reserve Act, approved December 23, 1913;

Now, therefore, in order that the statutes of the United States may be fully complied with and that the incorporation of this association as a Federal Reserve Bank may be perfected, the following Organization Certificate is made and executed on this the....16th..day of.....May....., 1914.

1. The title of this association shall be the Federal Reserve Bank of.....

2. The location of the principal office of this association shall be in the city of... New York, N. Y., and it shall engage in the business of banking as provided by the said Federal Reserve Act and shall exercise such powers as are prescribed by said Act in District No. ..2..... as defined by the Reserve Bank Organization Committee, or as modified by the Federal Reserve Board, said district, as now defined, being inclusive of the following States and parts of States:

The State of New York.

For a more particular description reference is made to the Map filed by the Reserve Bank Organization Committee with the Comptroller of the Currency defining the limits of this district.

3. The amount of capital stock of this association shall be not less than $4,000,000 and shall be maintained at an amount equal to 6 per cent of the capital and surplus of all banks which become members of this association, such stock to be divided into shares of $100 each.

4. The names and places of doing business of the banks executing this certificate are as follows:

.....National Commercial Bank, Albany, New York.....

.....Marine National Bank, Buffalo, New York.....

.....Irving National Bank, New York, New York.....

.....National Park Bank, New York, New York.....

.....First National Bank, Syracuse, New York.....

5. The names and places of doing business of the banks which have subscribed to the capital stock of this association and the number of shares subscribed by each are as follows:

Name of Bank.	Place of Business.	Number of Shares.
Citizens National Bank	Adams, New York	80
Farmers National Bank	Adams, New York	60
First National Bank	Addison, New York	49
Wickwire National Bank	Akron, New York	24
First National Bank	Albany, New York	480
National Commercial Bank	Albany, New York	1500
Citizens National Bank	Albion, New York	90
Orleans County National Bank	Albion, New York	90
First Nat'l Bank of Troup. Isls.	Alexandria Bay, New York	36
First National Bank	Allegany, New York	30

Dokument organizacyjny Banku Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku, 1914 r.

Ryc. Zbiory Fed Nowy Jork.

System Rezerwy Federalnej musi prowadzić zmienną politykę, dostosowaną do aktualnie panującej sytuacji. Trudno pogodzić to z cyklem kolejnych wyborów i zmian rządów. Dlatego też Fed został wyposażony w znaczną niezależność i – choć Kongres może wywierać nań pewien wpływ – decyzje o polityce pieniężnej podejmuje samodzielnie. Samodzielności służy też mechanizm zmian najwyższych władz Rezerwy: siedmioosobowej Rady Gubernatorów i jej prezesa. Każdemu z członków Rady przysługuje czternastoletnia kadencja, nie są oni jednak powoływani jednocześnie, lecz pojedynczo – kolejno co dwa lata. Gwarantuje to ciągłość działania Rady. Czteroletnia kadencja prezesa Rady nie pokrywa się z kadencją prezydenta Stanów Zjednoczonych, przez co często musi on współpracować z prezesem nominowanym przez poprzednika.

Fed jest dość młodym bankiem centralnym. Inna jego wyjątkowa cecha widoczna jest w samej nazwie. W większości krajów banki centralne stanowią pojedyncze, zwarte instytucje, o nazwie odnoszącej się do państwa, w którym się znajdują. Tak jest w przypadku Banku Anglii czy Narodowego Banku Polskiego. Fed skonstruowany jest inaczej: stanowi grupę dwunastu półprywatnych banków Systemu Rezerwy Federalnej, o odrębnych władzach, akcjonariuszach i osobowości prawnej, które zarządzają dwunastoma dystryktami. Dopiero nad nimi czuwają władze centralne z siedzibą w Waszyngtonie – wspomniana Rada Gubernatorów i jej prezes.

Skąd taka struktura? Stany Zjednoczone są państwem federalnym. Oznacza to, że poza rządem centralnym duże znaczenie odgrywają władze 50 samodzielnych stanów. Skomplikowaną strukturę Systemu Rezerwy Federalnej można rozumieć jako realizację podobnej zasady w świecie finansów. Przełożenie to nie jest jednak bezpośrednie, gdyż zgodnie z prawem granice dystryktów nie mogą się pokrywać z granicami stanów.

Udziałowcami Banków Rezerwy Federalnej są komercyjne banki działające na terenie poszczególnych dystryktów. To one dostarczyły Fedowi kapitał początkowy: na przykład w chwili otwarcia 211 lokalnych banków złożyło w Banku Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku 100 milionów dolarów rezerw. Związek ten do dziś jest silny: banki działające na terenie poszczególnych dystryktów wybierają dla „swojego" Banku Rezerwy Federalnej sześciu z dziewięciu dyrektorów, którzy z kolei decydują o wyborze kierującego nim prezesa (w pierwszych latach istnienia Fed zwanego gubernatorem). Trzech pozostałych dyrektorów wybiera Rada Gubernatorów Systemu Rezerwy Federalnej.

Spotkanie gubernatorów banków centralnych Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Francji i Niemiec (Montagu Norman, Benjamin Strong, Charles Rist, Hjalmar Schacht). Nowy Jork, 1927 r. Fot. Zbiory Fed Nowy Jork.

Zależność działa również w drugą stronę: jednym z głównych działań Banków Rezerwy Federalnej jest kontrola podległych im dystryktów: specjalni wysłannicy oceniają funkcjonowanie i kondycję banków, przyznając im rating w tak zwanym systemie CAMEL. Jest to jedno z działań zapobiegających kryzysom bankowym i zwiększających bezpieczeństwo amerykańskiego systemu finansowego. Służą temu również szeroko zakrojone prace badawcze nad stanem gospodarki poszczególnych dystryktów i całego państwa.

Szczególną rolę w Fedzie pełni Bank Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku. Oprócz pełnienia licznych obowiązków w kraju obsługuje on również zagraniczne transakcje rządu Stanów Zjednoczonych i różnych organizacji międzynarodowych. Zajmuje się też obsługą innych banków centralnych i często przechowuje ich rezerwy, zarówno w dolarach, jak i w złocie. Cenny kruszec znajduje schronienie w jednym z najbezpieczniejszych skarbców na świecie. Ze względu na wielką rolę dolara i Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej działania Fed Nowy Jork mają ogromne znaczenie.

Fed w Nowym Jorku podjął w latach 20. szeroką współpracę z bankami centralnymi w innych krajach (m.in. z bankami Anglii i Francji). W 1925 r. otworzył konto dla Banku Polskiego SA.

W ciągu stu lat od powstania Systemu Rezerwy Federalnej, amerykańska gospodarka – podobnie jak reszta świata – nie uniknęła okresów załamania. Wstrząsnęły nią: wielki kryzys gospodarczy z przełomu lat 20. i 30. XX wieku, slumpflacja (inflacja połączona z recesją) w latach 70. czy kryzys finansowy, który rozpoczął się pięć lat temu. Krytycy poczynań Fed chętnie widzą w nim jednego ze sprawców turbulencji w światowych finansach. Jak każdej instytucji Fedowi zdarza się popełniać błędy. Nie ulega jednak wątpliwości, że dobrze przysłużył się amerykańskiej gospodarce, zapewniając – poza okresami największych kryzysów – stabilność dolara, niskie stopy procentowe i umiarkowaną, w porównaniu z innymi krajami, inflację. Ułatwiło to Stanom Zjednoczonym przetrwanie trudnego XX wieku. W drugie stulecie istnienia System Rezerwy Federalnej wprowadzi nowy prezes Rady Gubernatorów – od lutego 2014 r. Janet Yellen zastąpi na tym stanowisku Bena Bernankego.

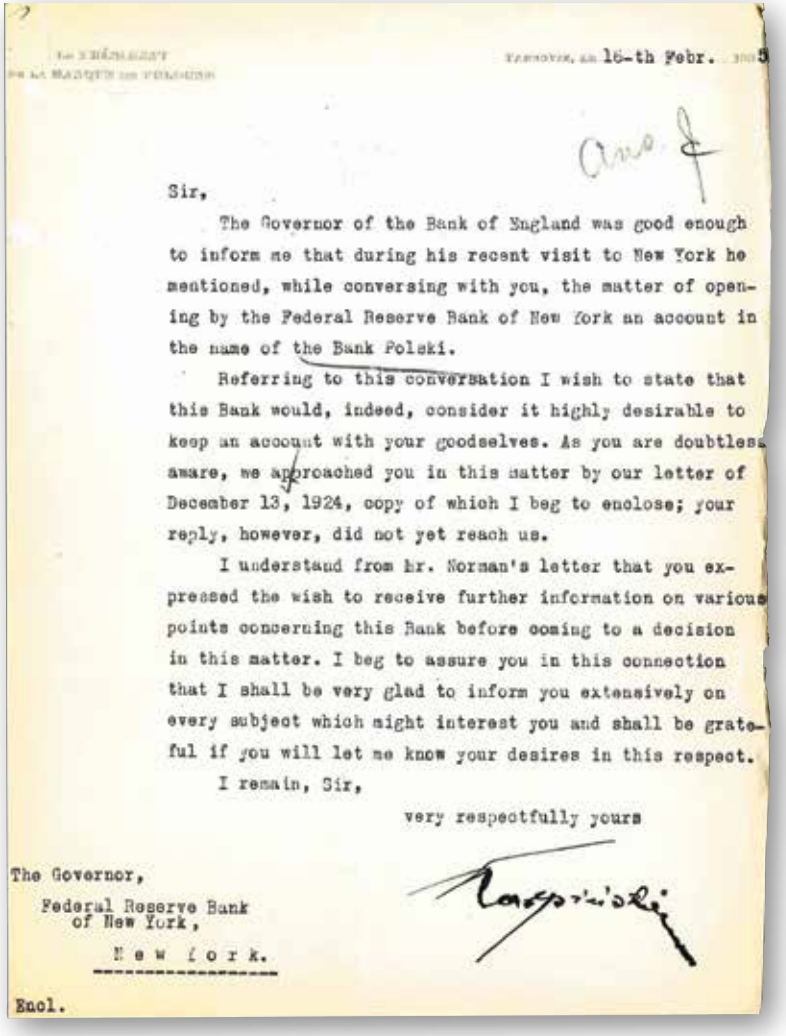

Warszawa, dn. 16-th Febr. 1925

Sir,

The Governor of the Bank of England was good enough to inform me that during his recent visit to New York he mentioned, while conversing with you, the matter of opening by the Federal Reserve Bank of New York an account in the name of the Bank Polski.

Referring to this conversation I wish to state that this Bank would, indeed, consider it highly desirable to keep an account with your goodselves. As you are doubtless aware, we approached you in this matter by our letter of December 13, 1924, copy of which I beg to enclose; your reply, however, did not yet reach us.

I understand from Mr. Norman's letter that you expressed the wish to receive further information on various points concerning this Bank before coming to a decision in this matter. I beg to assure you in this connection that I shall be very glad to inform you extensively on every subject which might interest you and shall be grateful if you will let me know your desires in this respect.

I remain, Sir,

very respectfully yours

The Governor,
Federal Reserve Bank
of New York,
New York.

Encl.

List do gubernatora Banku Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku, Benjamina Stronga, od prezesa Banku Polskiego SA, Stanisława Karpińskiego, 1925 r.
Ryc. Zbiory Fed Nowy Jork.

KANCLERZ ORDERU
ODRODZENIA POLSKI
stwierdza
że
PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ
dekretem z dnia
14 marca 1928 r.
zaliczył
Obywatela Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej
Pana Dr. Benjamina Strong
Gubernatora „Federal Reserve Bank" w New Yorku
w poczet
Kawalerów Orderu
Odrodzenia Polski
nadając Mu odznaki
Wielkiej Wstęgi
tego orderu

KANCLERZ
Jan Kochanowski

SEKRETARZ

Order Odrodzenia Polski przyznany gubernatorowi Banku Rezerwy Federalnej w Nowym Jorku Benjaminowi Strongowi w 1928 r.
Ryc. Zbiory Fed Nowy Jork.

Projekt, wizualizacje i realizacja wystawy: **Fischer&Zubek PR Partners**

Bankoteka
Magazyn Centrum Pieniądza NBP
im. Sławomira S. Skrzypka
Wydawca:
Departament Edukacji i Wydawnictw

Adres:
ul. Świętokrzyska 11/21,
00-919 Warszawa
tel. 22 185 91 01
centrumpieniadza@nbp.pl

Redakcja:
Stanisław Gorący (redaktor naczelny)
Współpraca: Marta Dulinicz, Monika Jędrusik,
Zofia Krajewska, Marta Marciniszyn, Beata Przywoska,
Małgorzata Sołtysiak, Przemysław Wiśniewski

Projekt graficzny:
Piotr Kotela

DTP i Druk:
Drukarnia NBP

Wystawa

Dzieje bankowości centralnej – Polska i USA

Oddział Okręgowy NBP Warszawa
Pl. Powstańców Warszawy 4

Wystawa czynna
od 12 grudnia 2013
do 11 kwietnia 2014

Godziny otwarcia
poniedziałek – piątek
8^{00} – 19^{00}

Wstęp wolny